

TRIMITAS

**NAUJA
RUBRIKA APIE
AUTOMOBILIUS**

**KRYŽIAŽODIS
SU PRIZU!**

**JUOZAS
TUMAS-VAIŽGANTAS:
ŠAULYSTĖS KLASIKAS**

9771392475004

1,99 €

TRIMITAS

ŠVIESKIS IR ŠVIESK!

2019 metais žurnalas TRIMITAS leidžiamas kas mėnesį.

36 puslapių žurnale TRIMITAS – šaulystė, karyba, istorija, kelionės, pasaulio pažinimas, išgyvenimo patirtys, lauko virtuvė ir galvosūkiai. Kiekvienam yra ką skaityti.

Žurnalą TRIMITAS galima užsiprenumeruoti www.zurnaluprenumerata.lt internetinėje Lietuvos pašto svetainėje www.prenumeruok.lt bei Lietuvos pašto skyriuose. Prenumeratos kaina metams – 20 eurų.

**Lietuvos šaulių sąjungos
šimtmečio proga
užsiprenumeruok TRIMITĄ
ir paragink kitą!**

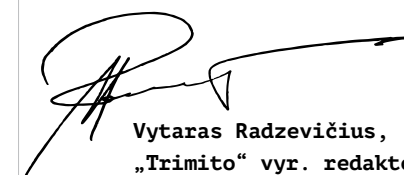

Sveiki,

anądien Merkinės krašte sutikau daug šilto ir šalto mačiusį senolį Juozą. Gimęs 1932 metais. Spaudęs ranką Adolfui Ramanauskui-Vanagai, bene ketveriems metams išvežtas į sovietų armiją net iki Mongolijos. Tvirtos atminties, daug ką vaizdžiai pasakoja. Netoli Makniūnų pasišovė parodyti vietą, kur buvo partizanų bunkeris. Einam mišku. Vos spėjam paskui, o senolis dar klausia atsisukęs per petį – ar ne per greitai einu?

– Tikrai ne, – atsakiau. Ir mintyse pagalvojau – ypač jei žinai, kur eini.

Gero skaitymo!

Vytautas Radzevičius,
„Trimito“ vyr. redaktorius

vytautas.radzevicius@sauliusajunga.lt

©„Trimitas“, 2019
Leidinio indeksas 5291.
ISSN 1392-4753
Tiražas 2000 egz.

Vyr. redaktorius Vytautas Radzevičius
Kalbos redaktorė Sandra Balžekaitė
Korespondentas Valdas Kilpys
Dizainas ir maketas CRITICAL, Paulius Budrikis, Greta Janutytė

Redakcijos kolegija: Liudas Gumbinas (Alfonso Smetonos šaulių 5-osios rinktinės šaulys), Mindaugas Nefas (CV narys), Sigitas Ozgirdas (CV narys), Alina Bortkevič (CV narė), Juozas Janušaitis (CV narys), Jolita Mickevičiūtė (LŠS studentų korporacijos „Saja“ narė), Irena Šalaviejiene (LŠS išėivijoje šaulė).

LIETUVOS ŠAULIŲ ŽURNALAS

TRIMITAS

2019 m. Nr. 10 (1332)
Tiražas 2000

Išleidžiamas
paskutinę kiekvieno
mėnesio savaitę

ŠIAME NUMERYJE:

- 4 **ARSENALAS.** Šaulių ginklinės pasipildė kulkosvaidžiais | VALDAS KILPYS
- 7 **UGNIES LINIJA.** Vyko jaunųjų šaulių pratybos | VALDAS KILPYS
- 9 **VIENOS IŠ MŪSŲ.** Šaulių sąjunga – kryptis į kitokią ateitį? | DOVILĖ PUKERTAITĖ
- 11 **ATMINTIS.** XX amžiaus mokytojų iniciatyvos – pilietiškumo ir patriotiškumo pamokos šių dienų visuomenei | IZOLDA GAIGALAITĖ-ŽAGRAKALIENĖ
- 13 **NETIKĖTAS RAKURSAS.** Dviejų nuotraukų istorija: tikrų vyrų reikia ieškoti ne klubuose ir ne bibliotekose... | VALDAS KILPYS
- 14 **LŠS GINKLINĖ.** Pilietiškumo egzaminas išlaikytas – CZ 455 jau mūsų ginklinėse
- 15 **PATIRTIS.** „Kada pastarąjį kartą per lietų žaidėte karą“, arba išgyventi BŠJK | ALGIMANTĖ AMBRULAITYTĖ
- 20 **NUOMONĖ.** Individualizmas versus bendruomeniškumas: ko galime pasimokyti? | VALDAS KILPYS
- 22 **ŠAULIŲ LEGENDOS.** Vaižganto pragiedruliai ir sušaulintos Lietuvos idėja | MINDAUGAS NEFAS
- 26 **IŠ AUTOMOBILIŲ ISTORIJS.** Automobilių pirmtakai | JONAS RINKEVIČIUS
- 30 **ASTRONOMIJA.** Svečiai iš kosmoso: nuostabios, paslaptingos, kartais bauginančios „krintančių žvaigždžių“ istorijos | MARTYNAS JUOCEVIČIUS
- 34 **LAUKO VIRTUVĖ.** Juodojo šokolado ir tamsaus alaus tortas | VYTARAS RADZEVIČIUS
- 36 **GALVOSŪKIS.** Kryžiažodis. Atsakykite į klausimus ir laimėkite prizą! KASTYTIS V. STUMBRYŠ

Autorių dėmesiui – medžiagų kitam numeriui laukiame iki einamojo mėnesio 15 dienos imtinai!

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Projektą „Kritinis protas ir / ar valstybė: pilietiško pasirinkimo svarba“ (straipsniai): „Šaulių sąjunga – kryptis į kitokią ateitį“, „Individualizmas versus bendruomeniškumas“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

2019 m. skirta 5 500 eurų.

Viršelio nuotraukoje – Žaliuoju velniu BŠJK pratybose pramintas Karaliaus Mindaugo (Vilniaus apskritys) 10-osios rinktinės šaulys Audrius Pelanis. Nuotraukos autorė – Karolina Savickytė.

Adresas: Laisvės al. 34, LT-44240 Kaunas, Lietuva.
el. p. redakcija@sauliusajunga.lt
facebook.com/trimitas.lt

Kasdienės naujienas apie Lietuvos šaulių sąjungą skaitykite oficialiame tinklalapyje www.sauliusajunga.lt

Leidėjas: Lietuvos šaulių sąjunga
www.sauliusajunga.lt
facebook.com/sauliusajunga
Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Rankraščiai negrąžinami ir nerecenzuojami. Dėl spaudos broko kreiptis į spaustuvę. Spausdino UAB „JUDEX SPAUDA“ Europos pr. 96C, LT-46351, Kaunas

Atstovai užsienyje: LŠS išėivijoje (JAV) J. R. Butkus Toronto (Kanada) V. Pūtvio kuopos vadas V. Pečiulis

CARINTHIA PRODUKCIJĄ RASITE

T. Ševčenkos g. 18,
Vilnius
www.survival.lt
+370 618 18000

ANONSAS

„Trimitas“ informacija

„Trimitas“ plečia temų ratą. Šio numerio 26 puslapyje – nauja rubrika „Iš automobilių istorijos“. Supažindiname su šios temos straipsnių autoriumi Ukmergės technologijų ir verslo mokyklos ilgamečiu darbuotoju, profesijos mokytoju ekspertu, Lietuvos Metų mokytojų premijos laureatu (nominantu) Jonu Rinkevičiumi. Jo ilgametė pedagoginė veikla sulaukė dėmesio ir pagarbos. Daug metų jis buvo Lietuvos automobilių transporto dėstytojų ir mokytojų asociacijos tarybos narys, palaikė glaudžius ryšius su giminingo profilio mokyklų pedagogais, dalijosi profesine patirtimi. Kurį laiką bendradarbiavo su žurnalo „Autoekspresas“, „Meisteris“ bei rajono laikraščio „Gimtoji žemė“ redakcijomis.

Prelegento teigimu, dirbant pedagoginį darbą, ypač daug išmonės, sumanumo, žinių ir pastangų reikėdavo, kad „sudvasintum“ šį „sausą“ techninį mokslą, sudomintum jaunuolius. Jis į dėstomojo dalyko medžiagą įterpdavo istorijos faktų: kiekvieno mašinos mechanizmo, sistemos, įrenginio, agregato tobulėjimo raidą. Taip būdavo akcentuojama, kad automobilis nuolat keičiasi, jo konstrukcija tobulėja, todėl mokykloje įgytų žinių nepakaks ir teks mokytis visą gyvenimą. Prelegento įsitikinimu, kiekviena mokykla turi ne tik parengti jaunimą būsimai profesijai, bet ir ugdyti Lietuvos pilietį, patriotą, kuris didžiutęsi savo Tėvyne ir dirbtų jos labui, nes Lietuva neturi brangesnio turto už Žmogų.

1. Jonas Rinkevičius. GAZ.lt portalo žurnalisto Tomo Merkelevičiaus renginio „Automobilizacija pasaulyje ir Lietuvoje“ metu daryta nuotrauka. Ukmergės TVM, 2016-05-13

Jo iniciatyva kas penkeri metai (nuo 1996 metų) studentų ir moksleivių jėgomis rengiama tarpmokyklinė nacionalinė konferencija tema „Automobilizacijos raida Lietuvoje ir pasaulyje“. Kartu organizuojama senovinių, šiuolaikinių ir perspektyvių automobilių paroda, tarpmokyklinis saugaus eismo konkursas. Sukaupta medžiaga tapo pagrindu steigiant mokykloje Automobilių istorijos muziejų. Įrengtas muziejus yra mokyklos techninės pakraipos metodinis centras, o prie muziejaus esančioje konferencijų salėje rengiami kursai, seminarai, konferencijos, įvairūs dalykiniai susitikimai, propaguojamos techninės naujovės, organizuojamas profesinio orientavimo darbas.

Ilgų metų ieškojimai apibendrinti knygose, metodiniuose leidiniuose. Parengtos ir išleistos knygos „Traktorių istorija“ [V., Mokslas. 1990 m.], „Automobilis, jo dabartis ir ateitis“ [K., Ūkininko patarėjas. 1999 m.], „Automobilių istorija“ [V., Tiklis. 2005 m.] ir „Automobilių istorija“ [„Technologija“, 2012 m.]. Tai yra mokymo priemonės, kuriomis naudojasi profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų moksleiviai ir studentai. Naujai parašytos knygos „Automobilių sandara, priežiūros ABC“ ir „Automobilių istorija“ [kompiuterinis variantas]. Pagal pastarosios medžiagą bus rengiami rubrikos „Iš automobilių istorijos“ straipsniai. Gero skaitymo! x

ŠAULIŲ GINKLINĖS PASIPILDĖ KULKOSVAIDŽIAIS

Tekstas ir nuotraukos – Valdas Kilpys

Saulėtą rugsėjo dieną Lietuvos kariuomenės generolo leitenanto Motiejaus Pečiulionio arsenale būriavosi ginkluoti šauliai. Proga išskirtinė – tądien LŠS ginkluotė pasipildė vokiečių gamybos kulkosvaidžiais MG-3.

Dėžėse tvarkingai sudėti ginklai ilgai laukti. Kalbų apie jų gavimą sklandė jau senokai, tačiau tokio pobūdžio ginklų perdavimas reikalauja nemažai dokumentacijos tvarkymo ir derinimo, todėl perdavimo diena buvo tikrai džiugi.

Kiekvienas ginklas komplektuojamas su dviem šovinių dėžėmis, šovinių juostomis, valymo įrankiais ir atsarginiu vamzdžiu. Preciziški vokiečiai pagalvojo net apie šilumą izoliuojančią pirštinę, kuri būtina keičiant įkaitusį vamzdį. Ji taip pat priklauso kulkosvaidžio komplektui. Vienintelė trūkstama „detalė“ – kompensatoriai, skirti šaudyti imitaciniais šoviniais. Pasak žinovų,

tai neturėtų kelti daug problemų, nes jų galima įsigyti specializuotose parduotuvėse. LŠS vadas plk. lt. Gintaras Koryzna kulkosvaidžių MG-3 gavimą šauliams įvardijo kaip didžiulį žingsnį pirmyn. „Daugiausia naudos ir geriausią rezultatą kovoje sukuria kovinis vienetas. Kulkosvaidis yra tarsi jungiamoji grandis, kurianti kovinį vienetą“, – sakė LŠS vadas.

Jo teigimu, kulkosvaidžiai pirmiausia būtini koviniams šaulių būriams, tačiau tai nereiškia, kad jų nenaudos ir kiti šauliai, ypač tie, kuriems skirtos komendantinės funkcijos. „Pats faktas, kad kariuomenė šauliams patikėjo tokius ginklus, – puikus įrodymas,

jog sėkmingai integruojamės į Lietuvos gynybinius planus ir kad mumis tiesiog pasitikima“, – tvirtino plk. lt. G. Koryzna.

Kulkosvaidžių atsiradimas susijęs su naujų kursų atsiradimu, būtinybe tobulėti. G2/G3 skyriaus metodininkas Virgilijus Milišauskas sakė, kad rengiant kulkosvaidininkus patirties teks semtis iš kariuomenės. „Šaulių gretose jaučiamas didelis susidomėjimas naujais ginklais, todėl tikimės, kad kandidatų nestigs“, – tvirtino V. Milišauskas.

APIE MG-3

Kulkosvaidis MG-3 yra Antrojo pasaulinio karo metais sukurto MG-42 patobulinta versija. Kuriant jį buvo panaudota itin didelė kovinė patirtis, todėl šis ginklas yra laikomas vienu patikimiausių.

Dabartinis daugelio NATO šalių naudojamas kulkosvaidis MG-3 yra paskutinės, 1968 metais atliktos modernizacijos rezultatas. Šaudo 7,62 x 51 NATO šoviniais. Tai – oru aušinamas, šovinių juostomis „maitinamas“ ginklas, kurio spyna juda naudodama atatranks sukuriamą jėgą (pusiau laisvos spynos principas). Ginklai komplektuojami dviejų svorių spynomis: 650 g, kuri skirta

1. Kulkosvaidis, tenka pripažinti, nėra lengvas.
2. Netrukus čia bus dedamos šovinių juostos.
3. Kulkosvaidis turi taikiklį, pritaikytą šaudyti į oro taikinius.
4. Bendras vaizdas.
5. Preciziški gamintojai viską supakavo į dailius krepšelius.

TECHNINIAI DUOMENYS

Kalibras – 7,62 mm

Svoris – apie 11,05 kg

Ilgis su buože – 1 225 mm

Ilgis be buožės – 1 075 mm

Vamzdžio ilgis – 565 mm

Vamzdžio svoris – 1,5 kg

Maitinimas – 50 šovinių juosta

Šovinių juostos svoris su 50 šovinių – 1,5 kg

Graižtvos – 4

Pradinis kulkos greitis – 820–840 m/s

Didžiausias šūvio nuotolis – 3 750 m

Efektyvus šūvio nuotolis – 600 m (nuo atramos kojų)

Standartiniam 1000–1300 šūvių per minutę šaudymui, ir 900 g, skirta kiek lėtesniam šaudymo tempui (800–950 šūvių per minutę).

Šiame kulkosvaidyje panaudotais principais ir sprendimais buvo pasinaudota kuriant daugelį vėlesnių ginklų (M-60, FN MAG). Naudojant ginklą prie jo dirba du žmonės – kulkosvaidininkas ir jo padėjėjas. x

SEDOS KAUTYNIŲ 75-MEČIO PAMINĖJIMAS

„Trimito“ informacija

1944 metų spalio 6–7 dienomis prie Sedos miestelio Lietuvos kariuomenės karininkų ir jų vadovaujamų savanorių Tėvynės apsaugos rinktinė ugnimi pasitiko vėl į Lietuvą atslenkančią Raudonąją armiją. Šis mūšis dažniausiai vadinamas Sedos kautynėmis ir tapo vienu iš pasipriešinimo sovietinei okupacijai simboliu.

Spalio 6 dieną buvo paminėtas Sedos kautynių 75-metis. Minėjimas prasidėjo iškilmingomis eitynėmis į Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčią. Šv. mišios už žuvusiuosius Sedos kautynėse, minėjimas prie paminklo, įamžinančio šias kautynes. Eitynės Sedos miestelio gatvėmis į kapines, žuvusių už laisvę pagerbimas, šautuvų salvės, gėlių padėjimas.

Minėjime dalyvavo Mažeikių rajono valdžios atstovai, Sedos kautynių dalyvių artimieji, Lietuvos laisvės kovotojų sąjūdžio, Lietuvos atsargos karininkų sąjungos Marijampolės skyriaus, Lietuvos generolo Plechavičiaus karių sąjungos, Lietuvos

1. Iš kairės – Žemaitijos šaulių 8-osios rinktinės vadas Julius Svirušis, Mažeikių rajono vicemerė Lina Rimkienė, 801-osios šaulių kuopos vadas, Mažeikių rajono savivaldybės tarybos narys Pranas Trakinis su Sedos kautynių atminimui skirtais medaliais.
2. Minėjimo dalyviai renkasi į mišias.

kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos, Lietuvos kariuomenės rezervų karių asociacijos, Latvijos Respublikos atsargos karininkų sąjungos Liepojos skyriaus atstovai, Lietuvos šaulių sąjungos Suvalkijos 4-osios rinktinės 403-iosios kuopos, Žemaitijos šaulių rinktinės šauliai, Palangos kuopos šauliai, Žemaitijos 8-osios rinktinės šaulių pučiamųjų orkestras.

Sedos slėnyje vyko rinktinės orkestro koncertas bei apdovanojimų ceremonija. Šiai progai buvo išleistas Sedos kautynių 75-mečio atminimo ženklas – medalis, kuriuo apdovanoti rinktinės šauliai bei kiti nusipelnę asmenys.

VYKO JAUNŲJŲ ŠAULIŲ ŠAUDYMO VARŽYBOS

„Trimito“ informacija
Nuotraukos – Valdas Kilpys

Pirmą kartą į Kauno rajone esančią ir medžiotojams priklausančią šaudyklą sugužėjo jaunieji šauliai iš visos Lietuvos. Ten vyko Lietuvos šaulių sąjungos jaunųjų šaulių šaudymo varžybos. Nors oras nelepino – varžybų dalyviams teko ir lietaus, ir vėjo, – jaunuoliai kantriai ir atkakliai varžėsi tarpusavyje dėl taikliausiojo titulo.

Lietuvos šaulių sąjungos jaunųjų šaulių šaudymo varžybos pradėtos organizuoti praėjusiais metais, jose dalyvauja visų dešimties rinktinių jaunieji atstovai. Taip pat kviečiami Gen. P. Plechavičiaus kadetų licėjaus auklėtiniai. „Džiaugiuosi, kad jau antrus metus iš eilės organizuojamos jaunųjų šaulių šaudymo varžybos į vieną vietą sutelkia jaunuosius šaulius iš visos Lietuvos. Labai viliousi, kad kitais metais

1. Instruktazas – svarbiausia.

vėl su visais susitikime tokio pobūdžio varžybose, nes jaunųjų šaulių užsidegimas, motyvacija ir pastangos tiesiog įpareigoja mus, organizatorius, ir toliau stengtis dėl Sąjungos jaunimo, organizuoti jiems įvairias veiklas ir tokio pobūdžio varžybas. Tikiuosi, ir toliau tęsime šią gražią tradiciją“, – po varžybų mintimis ir lūkesčiais dalijosi vienas varžybų organizatorių, LŠS Pilietinio ugdymo skyriaus vedėjas Tadas Venskūnas. >

Varžydamiesi jaunieji šauliai turi atlikti tris šaudymo pratimus mažo kalibro (22LR) ginklais. Vieno pratimo metu yra šaudoma karabinu CZ iš 50 metrų atstumo į sportinį taikinį. Kiti du pratimai atliekami pistoletu „Walther P22“.

Varžydamiesi jaunieji šauliai turi atlikti tris šaudymo pratimus mažo kalibro [22LR] ginklais. Vieno pratimo metu yra šaudoma karabinu CZ iš 50 metrų atstumo į sportinį taikinį. Kiti du pratimai atliekami pistoletu „Walther P22“. Varžybose geriausiai pasirodę ir pirmąsias tris vietas užėmę jaunieji šauliai apdovanojami asmeninėje įskaitoje, taip pat skaičiuojami komandų surinkti taškai ir apdovanojamos trys geriausios jaunųjų šaulių komandos, o pirmos vietos laimėtojams įteikiama nugalėtojų taurė. Visi laimėtojai, tiek asmeninėje įskaitoje, tiek komandinėje įskaitoje apdovanojami medaliais, diplomais ir vertingais šauliškais prizais.

Šiemet varžybų organizatoriams teko susidurti su nemenku iššūkiu. „Likus trims dienoms iki varžybų, sužinojome, kad rugsėjo pradžioje užsakyta šaudykla atšaukė mūsų registraciją, todėl teko rinktis – atšaukti varžybas arba rasti kitą šaudyklą. Pagalbos sulaukėme iš Kauno medžiotojų sąjungos – jie mielai sutiko užleisti savo šaudyklą, kurioje ir vyko šių metų jaunųjų šaulių šaudymo varžybos“, – apie iškilusius organizacinius rūpesčius pasakojo T. Venskūnas.

Nauja šaudykla sėkmę garantavo žemaičiams. Žemaitijos šaulių 8-osios rinktinės jaunųjų šaulių komanda šiemet apgynė nugalėtojų titulą ir antrus metus iš eilės tapo Lietuvos šaulių sąjungos jaunųjų šaulių šaudymo varžybų nugalėtojais. Puikiai varžybose pasirodė svečiai – Gen. P. Plechavičiaus kadetų licėjaus auklėtiniai. Jie užėmė antrąją vietą. Trečiąją vietą iškovojo plk. P. Saladžiaus šaulių 9-osios rinktinės jaunųjų šaulių komanda. x

1. 22LR kalibras – itin taiklus.
2. Sklaida didoka, bet netobulėja tas, kuris nebando.

3. Varžybų svečių antsiuvas.
4. Rezultatais patenkinti.

ŠAULIŲ SĄJUNGA – KRYPTIS Į KITOKIĄ ATEITĮ?

Tekstas – Dovilė Pukertaitė
Nuotraukos – iš jaunųjų šaulių būrelių veiklos

Rudenį dažno dėmesys nukrypsta į mokytojus. Rugsėjo pirmoji, po jos – Mokytojų diena. Mokytojai Lietuvos šaulių sąjungoje užima svarbią vietą, jie – tvirtas ir reikšmingas ramstis jaunimo ugdymo srityje. Neretas jaunųjų šaulių būrelių vadovas – mokytojas, todėl neatsitiktinai kalbamės su dviem mokytojais, kurios, suskambėjus paskutinės pamokos skambučiui, neskuba užverti mokyklos durų, bet ir toliau bendrauja bei ugdo mūsų jaunimą. Tai – mokytojos, jaunųjų šaulių būrelių vadovės Rasa Adomaitienė ir Elona Nagevičienė.

PIRMOJI PAŽINTIS IR SVARIOS PRIEŽASTYS
Rasa dirba Raseinių r. Betygalos Maironio gimnazijoje, kurioje jau 30 metų moko vaikus istorijos ir pilietiškumo ugdymo. Pirmoji pažintis su jaunaisiais šauliais įvyko jaunųjų šaulių vasaros stovykloje, kurioje Rasa dalyvavo drauge su keliais mokyklos mokiniais. Moksleiviams tai buvo pirmoji pažintis su Šaulių sąjunga, o Rasa pirmą kartą dirbo stovyklos vadove. „Jaunuoliams labai patiko stovykloje organizuotos veiklos, jie pradėjo domėtis, kaip įkurti jaunųjų šaulių būrelį mokykloje. Pritarus rinktinės vadovybei, gimnazijoje 2015 metų rugsėjo mėnesį buvo įkurtas jaunųjų šaulių būrelis. Tų pačių metų lapkričio 20 dieną, minint gimnazijos jubiliejų, jaunojo šaulio pasižadėjimą ištarė 20 jaunųjų šaulių, o aš daviau šaulio priesaiką ir tapau Sąjungos nare“, – apie pirmąją pažintį su Šaulių sąjunga ir jaunaisiais šauliais pasakoja Rasa.

Elona Kėdainių r. Šėtos gimnazijoje jau 23 metus dėsto fizinį ugdymą, o buvimas jaunųjų šaulių būrelio vadove jai – savotiškas iššūkis ir kasdienybės pajavairinimas. „Iš prigimties esu patriotiška, tad Šaulių sąjungos veikla ir vertybės man yra artimos. Šioje organizacijoje yra daug kolegų, kurie tik dar labiau sustiprina ryšį su Šaulių sąjunga. Nebijau iššūkių, o darbas su vaikais man patinka. Tad kodėl gi ne? Naujos patirtys tik skatina tobulėti. Be to, tai nauja mūsų mokykloje ir labai įdomi bei prasminga veikla. Mano pomėgiai ir gyvenimo būdas – artimi šiai veiklai“, – priežastis, kodėl pasirinko būti jaunųjų šaulių būrelio vadove, vardijo ketverius metus su jaunaisiais šauliais dirbanti pašnekovė.

SPECIFINĖ VEIKLA, ŽINIOS IR PATIRTYS
Dirbant su jaunaisiais šauliais, reikia gerų pedagoginių ir psichologinių žinių, tačiau netgi turint ne vieno dešimtmečio pedagoginio darbo patirtį darbas su jaunaisiais šauliais verčia mokytis ir mokytojus. „Dirbant su jaunaisiais šauliais labiausiai patinka galimybė įtraukti mokinius į įvairias pilietiškumą ir patriotiškumą ugdančias bei aktyvų gyvenimo būdą skatinančias veiklas.

Šiek tiek sudėtingiau perprasti sukarintos organizacijos subtilybes, bet Vytauto Didžiojo šaulių 2-osios rinktinės vadovybė tam skiria daug dėmesio, sudaro galimybes mokytojams įgyti praktikos specialiuose kursuose. Nemažai reikalingų įgūdžių įgijau pirmose jaunųjų šaulių stovyklose kartu su mokiniais dalyvaudama patyrusių instruktorių mokymuose“, – pasakoja Rasa. Jaunųjų šaulių būreliuose siekiama ugdyti ne tik vaikų patriotiškumą, daug dėmesio skiriama sveiko gyvenimo būdo puoselėjimui, aktyviai fizinei veiklai. Išskirtinis sukarintos organizacijos bruožas – drausmė, siekis atskleisti moksleivio lyderio savybes bei supažindinti su statutinėmis institucijomis darbu. „Mokytojas turi nubrėžti ir gebėti išlaikyti ribą tarp drausmės ir atleidimo, tuo pat metu išlaikyti vaikų motyvaciją ir norą dalyvauti veikloje. Manau, dirbti sukarintoje organizacijoje kiek lengviau, nes vaikai jau savaime priima labai rimtai joje vykstančius užsiėmimus, stengiasi palaikyti drausmę, padėti vieni kitiems. Čia jie išmoka veikti ne tik individualiai, bet ir komandoje. Supranta, kad netinkamas elgesys sukelia pasekmes“, – Elona pasakoja apie iššūkius ir jaunųjų šaulių būrelio vadovo darbo specifiką.

NEAPSIRIBOJA VEIKLA TARP KETURIŲ SIENŲ
„Sudėtinga, jei nesi gamtos vaikas, nesi pilietiškas“, – sako Elona, kurios vadovaujama būrelis šiuo metu lanko 42 moksleiviai. x

Dirbant su jaunaisiais šauliais, reikia gerų pedagoginių ir psichologinių žinių, tačiau netgi turint ne vieno dešimtmečio pedagoginio darbo patirtį darbas su jaunaisiais šauliais verčia mokytis ir mokytojus.

Jaunųjų šaulių būreliai dažnai savo veiklą vykdo ir už mokyklos ribų. „Dažnai veikiama neįprastomis situacijomis, ne mokyklos teritorijoje, esant įvairioms oro sąlygoms. Būtina mokėti motyvuoti moksleivį veikti, gebėti greitai valdyti vykstančius procesus. Nepaisydami veiklos specifiškumo, vaikai ir jaunuoliai noriai dalyvauja jaunųjų šaulių veiklose. Šiuo metu pas mane būrelyje – 38 vaikai“, – pasakoja Rasa. „Dalyvaujame ir patys rengiame pėsčiųjų žygius, susitikimus su kitais jaunaisiais šauliais, valstybinių švenčių minėjimus, įvairias pilietines akcijas, vyresnieji būrelio nariai moko jaunesnius. Stovyklų, įvairių renginių, varžybų metu jaunieji šauliai ugdomi savarankiškumo, gebėjimo bendrauti, organizuoti, vadovauti įgūdžius.“

ATEINA ĮVAIRŪS VAIKAI
Jaunaisiais šauliais gali tapti moksleiviai nuo 11 metų. „Būrelį lanko mokiniai nuo 5 iki 12 klasės. Ateina labai gerai besimokantys, taip pat mokymosi motyvacijos stokojantys mokiniai. Vieniems tai galimybė stiprinti lyderio savybes, kiti geriau jaučiasi disciplinuotoje aplinkoje, visiems patinka, kad suteikiama galimybė atskleisti geriausius savo gebėjimus, nes veiklos spektras labai platus: renginiai, žygiai, varžybos, kitų mokymas ir t. t.“ – apie tai, kad skirtingi vaikai renkasi jaunųjų šaulių būrelį ir atranda čia savo vietą, pasakoja Rasa.

„Pradeda lankyti labai įvairūs mokiniai, kartais tie, iš kurių to nė nesitiki“, – Rasai antrina Elona. Paklausta, kokių savybių reikia, norint būti jaunuoju šauliu, Elona sako, kad apibrėžti jas labai sunku, nes dažnos charakterio savybės išryškėja ar yra išugdomos vaikui pradėjus lankyti užsiėmimus. „Tai dažnai būna veiklūs mokiniai, kuriuos domina naujos veiklos. Kodėl jie ateina, priežasčių būna įvairių: vieniems patinka mintis, kad viskas sukarinta,

kiti nori išbandyti save, tretį pradeda lankyti dėl draugų ar girdėtų atsiliepimų“, – Elona dalijasi įžvalgomis, kodėl jaunųjų šaulių būrelis patraukia jaunuolių dėmesį.

VEIKLA KEIČIA
„Būrelį lanko ne vienas mokinys, turintis socializacijos problemų, mokymosi sunkumų. Dažnai mokytojai stebisi, kai klasės neklaužada puikiai pasirodo renginio metu, noriai dalyvauja pėsčiųjų žygiuose ar kitose šauliškosiose veiklose, kurios ugdo savarankiškumą, gebėjimą bendrauti, išklausti, atlikti užduotį iki galo, pasitikėjimą savimi ir kitais“, – pasakoja Rasa. Mokytoja pasidalijo istorija, kai buvęs jaunasis šaulys pasirinko muitininko profesiją, nes jam patiko statutiniam pareigūnui keliami reikalavimai, drausmė ir disciplina. „Jaunuolis buvo gana nedrąsus, sunkiai sekėsi bendrauti su bendraamžiais, trūko pasitikėjimo savimi. Įsitraukęs į šaulišką veiklą jis tapo savarankiškas, pasitikintis, aktyvus jaunuolis“, – prisiminė jaunųjų šaulių būrelio vadovė.

Elona taip pat pasidalijo istorija apie merginos virsmą, kuri atėjo nedrąsi, nepasitikėjo savimi. „Teko stebėti, kaip greitai ji tobulėja, pasitikėjimas savimi augo, išdrąsėjo, draugų ratas vis plėtėsi. Didžiuojusi ja ir džiaugiuosi, kad šis būrelis, Šaulių sąjunga taip pakeičia jaunus žmones“, – džiugėsio neslėpė pašnekovė. Tokių pavyzdžių yra ne vienas. Kiekvienas šauliškoje veikloje gali atrasti save. Vieni renkasi tolimesnį kelią, studijų kryptį. Kiti įgyja drausmingumo, išmoksta dirbti komandoje ir vertinti komandos draugą. Jaunieji šauliai dažnai susidomi karininko profesija ir stoja į Lietuvos karo akademiją. Pasak mokytojų, jaunųjų šaulių būreliai – tai ne tik pilietiškumo ugdymas, tai jaunos asmenybės ugdymas plačiąja prasme. x

1. Rasa Adomaitienė Betygalos piliakalnių sutvarkymo projekto pristatyme.
2. Jaunųjų šaulių būrelio vadovė Elona Nagevičienė.

XX AMŽIAUS MOKYTOJŲ INICIATYVOS – PILIETIŠKUMO IR PATRIOTIŠKUMO PAMOKOS ŠIŲ DIENŲ VISUOMENEI

Tekstas – asociacijos „Bitula“ klubo prezidentė Izolda Gaigalaitė-Žagrakalienė

Mokyklos Šiaurės Lietuvoje kūrėsi dar XIV–XVII amžiuje. Mokymu užsiėmė vienuolijos ir dvarų savininkai... Tačiau dar nesena istorija – XX amžiaus mokytojai. Išskirtiniai vardai, palikę pėdsakų Lygumuose, buvo prisiminti spalio 4 dieną. Tai – tarpukario mokytojai Marija ir Leonas Bajarskai, ugdę vaikus vietos mokykloje ir aktyviai dalyvavę Lygumuose veikusių įvairių bendruomenių, jų iniciatyvų įgyvendinimo veikloje. Tai – dailininkas, mokytojas įvairiapusė XX amžiaus kurianti asmenybė Gerardas Bagdonavičius, suprojektavęs paminklą Vytauto Didžiojo 500-osioms metinėms (pastatytas Lygumų Nepriklausomybės aikštėje 1930 metais vietos ūkininkų ir žydų bendruomenės lėšomis). Tai – mokytojas, istorikas, kraštotyrininkas Jonas Kelevišius. Jo iniciatyvomis 1989 metais buvo pastatytas paminklas „Pieta“ (skulptorius Algis Lankelis) 1941-ųjų sukilėlių išniekinimo vietoje (tuometėje Turgaus aikštėje). Tai – viena ryškiausių asmenybių Lygumų seniūnijoje Lietuvos karys savanoris, šaulys, mokytojas Stasys Kelpšas.

1. Lygumų šaulių būrio įkūrėjo, Lietuvos savanorio Stasio Kelpšo atminimas gerbiamas iki šiol.
2. Šaulių rikiuotė Nepriklausomybės aikštėje.

Stasys Kelpšas gimė XIX amžiaus pabaigoje pasiturinčių, šviesių ūkininkų šeimoje. Ūkininkai Kelpšai daug dėmesio skyrė vaikų ugdymui, remiantis krikščioniškomis kardinaliomis dorybėmis – narsa, teisingumu, išmintimi ir saiku.

Kas tai – šiandienėje visuomenėje?

Narsa – tai atsakingumas už savo žingsnius, planuojamus ir padarytus darbus bei siekį kurti savo bei Tėvynės ateitį.

Teisingumas – tai kritinis mąstymas bet kurioje situacijoje įvertinant galimus kelius ir pasekmes pasirinkus.

Išmintis – tai kūrybiškas požiūris siekiant sėkmingiausio, naudingiausio ir / ar produktyviausio rezultato.

Saikas – tai atsakymas sau – ar aš gerbiu save, jei einu per gyvenimą vedamas puikybės, pavydo, gobšumo, rajumo, pykčio, gašlumo (šios ydos veda tinginystės, vagysčių, naikinimo keliu).

Šis auklėjimas šeimoje ir išugdė kovotoją, kuris paaukojo gyvybę už Lietuvos laisvę, nepriklausomybę, kad šių dienų vaikai turėtų galimybę mokytis ir toliau tęsti pradėtus didvyrių darbus.

NACIONALINIS PROJEKTAS „VARDAN“
Asociacija – Pakruojo rajono r. visuomeninis kūrėjų klubas „Bitula“ nacionalinį projektą „VARDAN“ rengė trejus metus. Buvo renkama kraštotyrinė medžiaga, vykdomos konsultacijos bei moksliniai tyrimai, kviečiama prie diskusijų stalų. Projekto „VARDAN“ veiklos organizatoriui – asociacijai „Bitula“ – Kultūros taryba prie Kultūros ministerijos 2019 metais skyrė dalinį finansavimą numatytai veiklai vykdyti. Nacionalinio projekto „VARDAN“ tikslas – prikelti Lietuvos kario savanorio, šaulio, mokytojo Stasio Kelpšo atminimą ir pradėti memorialo Lygumų kapinėse, kur ilsisi Stasio Kelpšo ir šešių 1941-ųjų birželio sukilėlių palaikai, priežiūros darbus. Aptarus priežiūros darbus su projekto partneriu VGTU Architektūros fakultetu, buvo nutarta sutvirtinti laiko išplautą gruntą ir nuimti samanų bei kitokių apnašų sluoksnį nuo obelisko ir kt. memorialo objektų. Grunto keitime pažadėjo talkinti šauliai, kariai savanoriai ir pilietišškai aktyvūs visuomenės atstovai – Marija Kaubrienė, Kotryna Sarapinaitė, Erika Kižienė, Augustė Pekūnaitė, Juozas Papreckis, Paulius Juozapavičius. Visą veiklą buvo numatyta baigti iškilmėmis, skirtomis Tarptautinei Mokytojų dienai, – Lietuvos Šaulių sąjungos ir Krašto apsaugos Prisikėlimo apygardos karių savanorių paradas, mišios, pagerbimo mitingas Lygumų kapinėse prie memorialo ir konferencija Lygumų pagrindinėje mokykloje. >

Kas numatyta nacionaliniame projekte „VARDAN“, tas ir įgyvendinta... Šventės metu pagerbtas žuvusių atminimas, prisiminti jaunų Lygumų krašto vyrų siekiai bei veiklos, skirtos kovai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, kovai su raudonuoju slibinu, kuris sustabdė atkurtos valstybės vystymąsi penkiasdešimčiai metų.

NUOŠIRDI PADĖKA PROJEKTO PARTNERIAMS IR VISIEMS, KURIE PRISIDĖJO. AČIŲ ŠVENTĖMS SVEČIAMS

– Lietuvos Respublikos Seimo narei Gintarei Skaistei, kuri savo veikloje pažymėjo, kad, būdama šaulių organizacijos nare, sutinka gausų būrį jaunųjų šaulių, pasiryžusių ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę šiandien;

– Kultūros paveldo departamento direktoriui dr. Audriui Skaisčiui, kuris pasidžiaugė pradėtais darbais, už grunto kaitą, vėliavos stovo pastatymą memorialo erdvėse. Dr. A. Skaistys pažadėjo daugiau dėmesio skirti „Bitulos“ vykdomoms veikloms, Pakruojo r. kultūros paveldui bei jo išsaugojimui.

Pakruojo rajono savivaldybė rėmė projektą, prisidėdama prie konferencijos organizavimo. Tačiau reikia pažymėti, kad Pakruojo r. savivaldybė ir trukdė vykdyti darbus Lygumų kapinėse... / Iš nekilnojamojo kultūros paveldo [NKP] įstatymo – 14 STR. 3] skelbiama, kad valdytojas privalo: prižiūrėti kultūros paveldo objektą, jo teritoriją, laiku šalinti atsiradusius defektus, apsaugoti nuo neigiamo aplinkos poveikio, laiku atnaujinti želdinius, šalinti savaimę užaugančius želdinius, ...valyti šiukšles, šalinti taršos šaltinius. 4) pateikti tvarkybos projektus ir kt. projektus, kurių įgyvendinimas paveiktų tokio objekto aplinką. Jei valdytojas yra savivaldybė – tai turėtų atlikti savivaldybės paveldosaugos padalinys /... Šiame objekte – Lietuvos kario savanorio, šaulio, mokytojo Stasio Kelpšo ir 1941-ųjų birželio sukilėlių kapų kompleksas – numatyti ir siūlomi restauracijos darbai [įvairių sričių kūrėjų grupės diskusijos].

Asociacija „Bitula“ tęs pilietines iniciatyvas krašto istorinės atminties išsaugojimui ir kvies bendradarbiauti geros valios žmones Šiaurės Lietuvoje, išeivius ir / ar išvartųjų iš šio krašto palikuonis prikelti garbingą krašto istoriją... VARDAN... x

1

Saikas – tai atsakymas sau – ar aš gerbiu save, jei einu per gyvenimą vedamas puikybės, pavydo, gobšumo, rajumo, pykčio, gašlumo (šios ydos veda tinginystės, vagysčių, naikinimo keliu).

2.

1. Izolda Žagrakalienė – iškilnių organizatorė ir renginio moderatorė, prie obelisko. Fone – Krašto apsaugos Prisiėlimo apygardos 6-osios rinktinės kariai savanoriai, išsirikiavę pagerbimo salvėms.
2. Stasys Kelpšas (stovi) ir Pranciškus Lesauskas – ūkininkų Kelpšų samdinys, geriausias S. Kelpšo draugas.

DVIEJŲ NUOTRAUKŲ ISTORIJA: TIKRŲ VYRŲ REIKIA IEŠKOTI NE KLUBUOSE IR NE BIBLIOTEKOSE...

Tekstas – Valdas Kilpys
Nuotraukos – Valdas Kilpys, Justas Jankūnas

Kad gyvenimas yra nenuspėjamas, žino kiekvienas. Tad nesivarginsime kartodami romantizmo saldėsiais dekoruotų frazių apie meilę. Juk gyvenimas kupinas staigmenų, kurie geriau nei cukruoti sakiniai išreiškia tikrąją meilę. Ypač tada, kai ji prasidėjo susitikus šauliškame brolių ir sesių būryje...

Šių metų rugsėjo 27-ąją žiedus sumainę Neringa Garuckienė ir Marius Garuckas juokauja, kad, regis, jiems buvo lemta susitikti po LŠS veiklos „stogu“. „2018-ųjų kovo 11-ąją Marius prisiekė Kauno Šv. arkangelo Mykolo [Ilgulos] bažnyčioje, kur stovėjau garbės sargyboje prie rinktinės vėliavos, – pasakoja Neringa. Vėl su juo buvo lemta susitikti Baziniame šaulio įgūdžių kurse, kur atvykome jam baigiantis. Finalinio orientacinio žygio metu pavargusius kursantus pavaišinau saldainiais. Marių – taip pat. Tada viskas ir prasidėjo.“ Marius buvo paskirtas į Neringos vadovaujamą grandį. „Tau patiks“, – tepasakė vadas. Ir neapsiriko, mat pirmą kartą sutarę išgerti kavos ir trumpai aptarti šauliškąs aktualijas, būsimieji jaunavedžiai *kavinosi* ilgėliau. Nenuostabu, nes aptarti tikrai buvo ką, mat veiklos rinktinėje nestinga. Toliau susitikimų laikas tik ilgėjo, susitikimai dažnėjo ir... patys žinote. Praeitų metų rugsėjo 27-ąją Marius paprašė Neringos rankos.

Tačiau prieš tai buvo popiežiaus Pranciškaus vizitas Lietuvoje. Neringa ir Marius dirbo viename sektoriuje, tačiau

viskas praėjo sėkmingai, nukentėjusiųjų nebuvo. „Kai po nemigo nakties ir įtemptos dienos visi drauge susėdome atsipūsti, Marius kažkaip natūraliai *nulūžo*“, – prisimena Neringa. Būtent šią akimirką ir užfiksavo „Trimito“ žurnalisto objektyvas. Beveik lygiai po metų, kiek parežisavus, toks pats kadras radosi dar kartą. Šauliškose vestuvėse.

Paklausta, ar LŠS yra gera vieta susirasti vyrą, Neringa juokaudama atsakė, kad viskas ateina savaime. „Pasirodo, kad jie geriausiai randami ne klubuose ar bibliotekose, o Šaulių sąjungoje“, – šypsojosi pašnekovė, vėliau pripažinusi ir likimo svarbą. „Stokite į šaulius ir tėvynę apginsite visomis prasmėmis: ir sukūrę stiprią šeimą, ir tiesiogiai prisidėdami prie gerų žmonių skaičiaus didinimo“, – linkėjo šaulė. x

PILietiškumo egzaminas išlaikytas – CZ 455 jau mūsų ginklinėse

„Trimito“ informacija
Nuotraukos – Valdas Kilpys

**Kai pirmą kartą į šaulių rankas
papuolė čekų gamybos CZ 455
modelio šautuvas, buvo aišku,
kad tai – būtent tas ginklas, kurio
reikia kokybiškam šaulių rengimui.**

Jis – nedidelis, patogus, tačiau turi visas
reikiamas savybes, būtinas mokantis
šaudybos principų. Nereikia slėpti fakto,
kad yra dar viena priežastis, kodėl jis toks
reikalingas LŠS, – jo eksploatacija yra
gana pigi. 22LR šovinių kaina yra gerokai
mažesnė, todėl pirminiais mokymo etapais
jis – itin parankus.

Truputis techninių duomenų: ginklas turi
šalto kalimo vamzdį, kurio ilgis – 52,5 cm,
jis užtikrina tikslius šūvius nemenku atstumu.
Buožės žandena pagerina taikymosi
komfortą ir šiaip paėmus šį šautuvą į rankas
iš karto krinta į akis kokybiškos gamybos
medžiagos: riešutmedžių buožė, puikus
metalo apdirbimas, juodinimas. Bendras
ginklo ilgis – 97,5 cm, svoris – 2,9 kg. Dėl

lengvai pritaikomo optinio taikiklio galimas
šaudymas tolimais atstumais tiek, kiek
leidžia kulkos masė.

Tačiau geriausia naujiena yra ta, kad
metų pabaigoje visų rinktinių ginklines
pasieksiantys šautuvai CZ 455 iš dalies pirkti
už Lietuvos gynyba besirūpinančių piliečių
LŠS skirtus 2 proc. GPM.

Nuoširdžiai dėkojame visiems,
parėmusiems mūsų organizaciją. x

1. CZ 455 su optiniu taikikliu – svečio iš
Estijos rankose.

„KADA PASTARĄJĮ KARTĄ PER LIETŲ ŽAIDĖTE KARA“, ARBA IŠGYVENTI BŠĮK

Tekstas – Algimantė Ambrulaitytė
Nuotraukos – Karolina Savickytė

Šeštadienis, pusė devynių ryto. Mes, trys uniformuotos šaulės, įsukame į Rūdninkų miškus ir riedame poligono link. Manėme, kad atvažiuosime pirmos, bet, mašinai įsukus į aikštelę, mus apsupo jau spėjęs susirinkti nemažas šaulių būrys. Ankstyvi. Užitraukiame striukes, pasitaisome kepures, susirandame kuprinėse pirštines ir pasukame pasisveikinti su broliais ir sesėmis šauliais. Liko dar pusvalandis, tad galime aptarti tarpinių pratybų įspūdžius, persipinti plaukus ir permąstyti, ar tikrai pasiruošta. Lygiai 9 valandą įvažiuoja baltas instruktorių autobusiukas. Eina paskutinės laisvų pašnekusių minutės ir štai prieš įsakymą skaitantį pratybų vadovą stovi 44 šaulių rikiuotė.

Pratybos prasidėjo vadovui išskirsčius mus į keturis skyrius. Kadangi sąraše buvau pirmą (pagal pavardę dažniausiai visur sąrašuose būnu pirmą), pakliuvau į pirmą skyrių. Jokia čia staigmena. Tačiau niekas nesakė, kad ta pirmą bus paskirta ir vadovauti tam skyriui. Šiek tiek išsigandusiomis akimis peržvelgiu šaulius. 11 vyrų ir aš. Merginų čia apskritai mažai. Giliai įkvepiu ir nusišypsau. Tik ta šypsena tokia ne visai iš laimės. Visi už mane vyresni – kai kurie ir dvigubai – tik du iš jų pažįstu ir jie tikrai protingi šauliai. Na, pasirodo, jiems vadovaus 22 metų vienintelė skyriaus mergina. Bus smagu.

Klausant instruktažo, oras atrodė puikus – idealus pratyboms. Tačiau lengvas kelias – ne mūsų kelias. Tik pajudėjus iš rikiuotės, pradėjo lyti. Ir lijo visą [taip, jums nepasirodė, VISA] dieną.

1. Pratybų pradžia – skaitomas instruktažas ir supažindinama su pratybų eiga.
2. Rikiuotė prieš taktinį žygį: pratybų vadovas duoda nurodymus ir mus išskirsto į du būrius.
3. Ginklų patikra prieš pratybas.
4. Taktinis judėjimas su ginklu.

SAUSA UNIFORMA? NE, NEGIRDĖJAU

Pratyboms buvau nusiteikusi labai kovingai. Kadangi mūsų buvo daug, skyriais keliavome per miške išsidėsčiusius punktus, kur su jau suplanuotomis užduotimis mūsų laukė instruktoriai. Kai išgirdau, kad pirmą užduotis mūsų skyriui bus „judu ir dengiu“, per kurią tarpinėse pratybose vos galo negavau, pagalvojau, kad čia puiki proga parodyti, jog tai tikrai manęs neišveiks. Aha. Visos kovingos mintys išgaravo atsigulus ant žemės. Šlapios žemės. Kai visu kūnu pajunti tą šaltį ir drėgmę. Ir dar lyja ant galvos. „Gerai, tuoj pripras kūnas ir viskas bus gerai“, – pagalvoju ir pagal nurodymus verčiuosi, stojuosi, bėgu, vėl griūnu, verčiuosi ir rėkiu: „Dengiu.“ Ir taip kokį 50 metrų. Tada atgal ir vėl iš naujo. Kol galiausiai išgirstame, kad „atšaukta“, ir sustojame į eilę. Išgyventa ir jaučiu, kad tai

nekainavo daug jėgų. Tad išrikiuoju visą skyrių, duodama komandą „Stojam vora paskui mane“, ir su šypsena pajudu kito taško link. Tai tik pradžia. Bet gera pradžia. Šiek tiek šalta, uniforma šlapia, bet juk visi tokie patys ir jiems, atrodo, viskas gerai. Tad tikrai gerai ir man.

Nuostabiausias punktas buvo žiedinė gynyba. Ne dėl to, kad tai būtų labai sunku ar kažkas nesuprantamo. Lietaus lašai smagiai smigo į žemę, bet mums, gulintiems ant tos šlapios žemės, bent kelias minutes linksma nebuvo. „Gerai, – galvoju, – padarykime tai.“ Užimu priešakinio žvalgo poziciją ir sulaukiu, kol visi suguls į ratą. Tada pati pakylu ir einu į savo vietą. Ir matau, kad visi guli su kuprinėmis. Galvoju: „Ar jūs juokaujate?“ Bet darau, kaip darė visa komanda, tad taip pat griūnu ant žemės su kuprine. Griūnu labai nesėkmingai, nes užkrinta ant galvos prie kuprinės pritvirtintas kilimėlis, ir nespėju sureaguoti, kaip trenkiu kaktą į ginklą. Auč. Prasiskuto akyse žiežirbos, bet galiausiai viskas nurimsta ir guliu tyliai, stebėdama savo perimetrą. Prasuku nebyliusius ženklus, sulaukiu atsakymo, instruktoriaus įsakymo ir išsivyniojame. Pakilti su kuprine sunku, tačiau sugebu atsistoti gana greitai. Didžiausias skausmas tas, kad esu kiaurai šlapia. Čia nepadėjo ir storas flisinis megztinis – ŠLAPIA VISUR!

Būtent pirmoji sunkesnė akimirka ištiko po šio pasigulėjimo. Protarpiais papučia šaltesnis vėjas, toliau lyja lietus, o mes visi, išėję į pertrauką, susėdame vienoje vietoje. Aš stoviu sustingusi ir nejudėdama, atrodo, kad nebegaliu žengti nė žingsnio. Nemaniau, kad mane labiau palauš oras nei nuovargis. Niekam nieko nesakiau, nes negi dabar pasiduosi, kai pratybos tik prasidėjo. Tačiau esant tarp šaulių nieko sakyti ir nereikia – jie tiesiog tai pamato, pajunta. Nė nepastebiu, kaip šalia atsiranda skyriaus brolis su karštos arbatos puodeliu rankose, kitas brolis suranda palapinsiaustę, ją apgaubia ir tiesiog apsikabina, kad kuo mažiau mane pasiektų šaltas vėjas. Taip po gerų dešimties minučių vėl visos blogos mintys išplaukia ir jaučiuosi pasiruošusi, kad ir toje pačioje žiedinėje gynyboje dar kokią valandą pagulėti. Aišku, mano dideliame džiaugsmui, to nebereikėjo.

TRAUMA. KAIP BE JOS?

Taktiniam žygiui ruošmės atsakingai. Per pertrauką, visų instruktorių nuostabai, patys, niekieno neprašyti, pasidarėme porą treniruočių, kaip greitai ir be kliūčių kirsti kelią, pasikartojome kelis nebyliusius ženklus ir, gavę vadų nurodymą, pajudėjome mišku gilyn. „Einam kariauti“, – išgirstu šnabždesius tarp savo skyriaus šaulių ir tik dar labiau įsižiebia kovinė nuotaika.

Lietus, atrodo, tik dar labiau stiprėja. Voroje stovėjau pirmą, tad reikėjo naviguoti ir nenuklaidinti iš maršruto 24 šaulių. Užkylame į kalną ir sumažiname siluetą, kad apsižiūrėtume, ar nieko aplinkui nėra. Staiga pamatome tolumoje tarp medžių bėgant kelis šaulius. Vienas iš mūsų kovingai nusiteikęs sušunka: „kontaktas“, tačiau instruktoriai neleidžia atidengti ugnies ir pasiūlo pirmiausia išsiskirstyti pareigybėmis būryje. Mano dideliame džiaugsmui, perimamos mano vadovavimo pareigos. Nepasakysiu, kad nepatiko būti priekyje vienuolikos šaulių, nes šiaip patiko. Tačiau vesti skyrių rikiuotėje nuo vieno punkto prie kito – viena, o vadovauti taktiniam žygiui, kur reikia labai staigiai priimti sprendimus ir nepražudyti viso būrio, – visai kas kita. Ir ne man šiuo metu. Gal kada nors.

Taktinis žygis vyksta sklandžiai: vieną kelią kertame emblemavimu, priėję kitą – tuneliu. Atrodo, kas čia galėtų nutikti. Bet ten, kur aš, viskas sklandžiai praeiti tiesiog negali. Tad ta proga išsisuku koją. LYGIOJE VIETOJE.

Stodamasi iš gynybos ne taip padėjau dešiniąją koją, užkliuvau už kelmuko ir nikelėjau. Gana skaudžiai. Bandžiau stotis ir eiti, tačiau instruktoriai jau buvo spėję pamatyti ir pribėgti, tad man pratybas teko pristabdyti. ➤

[Kadangi matote, kad pasakojimas dar tęsiasi, pratybos man ties tuo nesibaigė]

Tuo metu prasidėjo smarkiausias lietus. Visas būrys pajudėjo toliau, o aš buvau išvežta į bazę ir visą taktinį žygį praleidau ten. Kartu buvo ir didžiulis liūdesys, ir motyvacija smuko, o jos vietą užėmė apmaudas. Pratybos buvo tik įpusėjusios. Taip norėjosi jose dalyvauti – viską išgyventi, patirti ir pažiūrėti, kiek pati esu pasiruošusi tokiems išbandymams. Tačiau visas viltis daužė vis dažniau iš instruktorių lūpų girdima frazė, kad reikia mane vežti namo, nes koja atrodo patinusi. Galiausiai susikaupusios emocijos ir nusivylimas prasiveržė ašaromis. Buvo leista valandėlę pabūti ramiai ir stebėti, ar blogėja, ar skausmas ir tinimas praeina.

Skausmas praėjo ir buvo leista grįžti į pratybas. Grįžę šauliai iš taktinio žygio buvo kiaurai peršlapę. Taktinio žygio grupės vadas pasakojo, kad apsieita be intensyvių apsišaudymų, o priešų imitavimo grupės suplanuotą pasalą sugadino pasibaidžiusi stirna. Pakeistas maršrutas ir *voilà* – grupė ramiai keliauja toliau.

Sugrįžę susėdome pavalgyt ir atgauti jėgas. Kol ilsėjomės, sutemo, netrukus prasidėjo linksmoji dalis – naktinis orientacinis žygis.

SUSITIKIMO VIETA: DUOBĖ 20.05

Gavusi į rankas žemėlapij ir kompasus, šešių šaulių grupė pajuda pirmo apskaičiuoto taško link. Einaime su visais daiktais, pečiai jau šiek tiek pavargę, tačiau jaučiu, kad turiu nemažai jėgų, tad artimiausią valandą

pasiduoti neturėčiau. Gavome labai aiškius nurodymus, kad turime būti nematomi, negirdimi, nes miške esame ne vieni – bet kur galime būti apšaudyti priešo.

Einant smėlėtu keliu tai nebuvo sunku. Sunkiau pasidarė, kai išsukome iš kelio ir pradėjome eiti gilyn į mišką. Po kojomis nieko nematai. Jei pirmi užkliūva už kokio rąsto, kartais pašnibžda, kad atsargiau, o kartais ne, tad eini ir už visko kliūni, kuprinė darosi vis sunkesnė, tamsa tik dar tamsesnė. O reikia eiti tyliai, stebėti savo sektorių ir skaičiuoti žingsnius, kad žinotume, kiek jau nuėjome. Skaičiavimas atitraukė mintis nuo nuovargio ir sunkiai dėliojamų kojų. Vis dėlto tai buvo ir prakeiksmas – žinojome, kad liko dar labai daug...

Maždaug 21.00

Mes jau kokį trečią kartą traukiamės žemėlapij ir žiūrime, kur eiti. Kad ir kaip tiksliai skaičiavome žingsnius, viską atsimatavome, pirmo punkto (tokio, kokio tikėjomės) nerandame. Šlaitu nusileidome į kažkokią duobę. Mano jėgos po truputį senka, tačiau vis prisėdu ant samanų – šlapia, šalta, tačiau bent šiek tiek pailsiu.

Judame toliau. Vėl išeiname ant kelio ir pajudame sankryžos link. Staiga tarp medžių pastebime, kad kažkas sužybsi baltai. Staigiai sumažiname siluetą ir sustingstame. „Priešai“, – pagalvojame ir jau tyliai keliame ginklus į viršų. Tačiau ten mirtina tyla, tad atsitraukiame. Vėsgi, kaip vėliau sužinojome grįžę į bazę, ten nebuvo priešai. Ten buvo tas mūsų ieškomas pirmas punktas. Tik tiek, kad instruktorius mums pasakė, kad jis pažymėtas raudona šviesele,

tad prie tos baltos nė nesiartinome. Ir spėkite, ką darėme toliau? Ėjome iš naujo ieškoti to pirmo punkto. Haha.

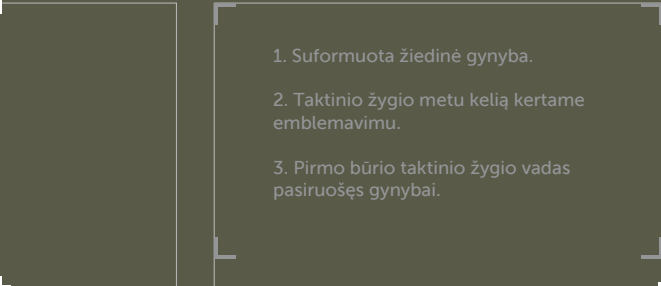
Maždaug 22.40

Jau trečią kartą atsidūrėme toje pačioje duobėje. Skaičiavome žingsnius ir judėjome iš visiškai kitų taškų, tačiau tai vėl mus atvedė į tą pačią vietą [prakeikta duobė, kitaip nepavadinsi...]. Vienas šaulys pasiūlė padaryti pertrauką ir ilgiau pailsėti, nes jau visi buvo išvargę.

Nusimetu kuprinę ir atsigulu. Užsimerkiu ir tiesiog guliu ant šlapių samanų. Galvoju, gal čia likti: įsikurti miegoti ir ryte grįžti į bazę, nes jau tikrai nebepaeisiu. Nepamenu, ar kada esu daugiau kartų girdėjusi savo vardą nei šį vakarą buvo šnabždamas brolių šaulių lūpose. Bet tokia jau ta dalia, kai esi vienintelė mergina, o tavo supa žmonės, kurie nežengia nė žingsnio neįsitikinę, ar viskas gerai, ar dar gyva, gal reikia pertraukos. Taip kelioms minutėms užsnūstu. Pramerkusi akis girdžiu, kaip vaikinai tariasi, galbūt eiti iki dar vienos sankryžos ir nuo jos vėl nusistatyti kryptį bei atstumą iki taško. Nusišypsau ir juokais tariu: „Tai gal aš čia liksiu gulėti, vis tiek vėl grįšite čia. Kaip visus kartus.“ Kažkuris šaulys pritariamai sušnabžda, kad tikrai niekur toliau nenueisime. Šalia manęs sėdintis naviguojantis šaulys pašnibždomis užklausia: „Chebra, ko mes labiausiai bijome? – niekas neatsako, tad jis tęsia. – bijome šviesų, garso?“ Nusisukti sprandą šitame miške“, – atsakau. Jis: „Būtent. Tad susijungiamo prožektorius, užtraukiame dainą ir einame kariauti. Ginklus turime, kulų turime, tegul priešas puola.“ Mintyse visomis jėgomis

2.

3.

norisi šaukti: „TAIP“, tačiau vadas visus nuleidžia ant žemės primindamas, kad instruktorius davė įsakymą nešaudyti, nors mus ir puola. Galiausiai visi pritaria „paškuoti“ mišką. Šaulys užklausia: „Ar turi kažkas šukas?“ Su mano šypsena dingsta lašelis nuovargio ir pajudame dar 50 metrų mišku gilyn. Ir čia užklumpa nuostabioji panika, nes aš nieko nebematau. Net priešais save einančio šaulio, kuris yra per žingsnį nuo manęs. Ir kuo giliau einame, tuo blogiau. Visas vaizdas liejasi. Vis prašau, kad sustotų ir palauktų. Tai buvo sunkiausi mano 50 metrų per visas pratybas.

NUKAUTA: KAIP PRIEŠAI NUSPRENDĖ MANE PAŠILDYTI

Jau 23.20, tačiau nieko nerandame.

Vėl padarome pauzę ir galvojame, ką daryti. Navigatorius šaulys pasiūlo tiesiog pamatuoti atstumą iki antro punkto ir pamėginti jį surasti. Nusistatome, kad jis netoli bazės, tad pasileidžiame kelio link. Galiausiai, samanoms pakeitus žvyrą, atrodo, akyse tiesiog prašviesėjo. Taip judame keliu, kol galiausiai sau už nugaros pamatome šviesą. Staigiai bėgame nuo kelio [aš nesuprantu, iš kur pas mane dar yra jėgos pabėgti] ir teškimės žemėn palei tvorą paruošę ginklus. Girdime, kad kažkas juda. Vadas surinka: „Prisistatykite, kas?“ Tačiau niekas nieko nesako. Mums jau visiškai aišku, kad priešas. Vėl kažkas juda. Vadas surinka: „Stok arba šausiu.“ Aš guliu ir galvoju, kad, jeigu mus apšaudo, neturime kur trauktis, nes už nugaros tvora, o mes patys šaudyti negalime. Nebelieka laiko galvoti, nes šalia gulintis šaulys paleidžia pirmąjį šūvį ir užverda karas. Šiek tiek pakeliu galvą, kad užsitaisyčiau savo ginklą. Tačiau to padaryti nespėju. Priešas, gulintis

visiškai priešais mane kitoje kelio pusėje, paleidžia šūvį ir man tiesiai į veidą „pareina“ karščio banga. Kadangi esu visa sušalusi, toks vaizdas, kad tas karštis nudegino skruostų, nes aš jau žinau, kad nebeišausiu nė vieno šūvio. Tačiau ataka baigiasi ir atsistojęs priešas pradeda rėkti, kad prisistatytume, kas tokie esame.

„Jeigu mums vadas nebūtų liepęs pulti iki 23.30, būtume jus visus ištaškę“, – nusišypso priartėjusi priešo imitavimo grupė. Visi vaikinai tvarkingai sustoja ir pradeda šnekėtis tarpusavyje. O aš likau gulėti, suprasdama, kad nebeįstengsiu pakilti su visa kuprine. Toks vaizdas, kad tas išgąstis per susišaudymą išsunkė paskutinius jėgų lašus. Ir kai jau žinai, kad čia pabaiga, nebeišeina savęs įtikinti, kad tu dar gali pasisemti tos jėgos iš kažkokio mistinio rezervo. Galiausiai girdžiu, kad jau prasidėjo susisikačiavimas, o šauliai pradėjo dairytis, kur esu dingusi. Nelieka kitos išeities, kaip sakyti, kad viskas gerai, ir kilti. Atsistoti atsistojau, tačiau vos žengusi vieną žingsnį suklupau. Kažkas iš priešų imitavimo grupės garsiai užklausė: „Jūs turite sužeistą?“ ir vaikinai puolė gaudyti. Padėjo tvirtai atsistoti ant kojų. Pradėjus judėti bazės link, emocijos atslūgo ir jėgos po truputį grįžo.

„Jeigu manote, kad negalite ar esate per silpni, toli gražu taip nėra. Viskas yra nugalima, viskas yra įveikiama,

- 1. Suformuota žiedinė gynyba.
- 2. Taktinio žygio metu kelių kertame emblemavimu.
- 3. Pirmo būrio taktinio žygio vadas pasiruošęs gynybai.

viskas priklauso, aišku, tik nuo jūsų. Turiu tik prašymą – netapkite turistais Šaulių sąjungoje. Jūs esate tie žmonės, kurių reikia ne tik Šaulių sąjungai, esate tie, kurių reikia Lietuvai“, – išsirikiavus paskutinei rikiuotei tarė vadovas.

PRATYBOS BAIGTOS.

Tai tik mažytis žingsnis to, ką galime iš tiesų nuveikti, link. Jei nepasiduosime, palaikysime vienas kitą ir degsime meile bei motyvacija savo valstybei. Mes tai padarėme ir parodėme patys sau, kad esame stipresni, nei galbūt patys manėme iki tol. Juk visada šalia rasdavome ištįstą pagalbos ranką, kišenėse visada būdavo vienu šokoladuku daugiau, kuriuo be jokių svarstymų pasidalydavome su kitu šauliu. O jei reikėdavo, atiduodavome ir paskutinį. Čia susirenka vadai, kurie dėl mūsų galėdavo atiduoti savo skarelę, jei reikėtų, ir striukę, kad tik nesusaltume, o patys jau užkimusiu balsu toliau vadovaudavo pratyboms. Vadai, kurie sėdės šalia tavęs ant šaltos žemės valandą, kol įsitikins, kad tau jau tikrai geriau. Ir galbūt atrodo, kad šios pratybos – egzaminas, kurio galime ir neišlaikyti, tad reikia pasirodyti kuo geriau, tačiau, iš tiesų, čia – vieta, kur randame žmones, su kuriais eitume ir į patį didžiausią karą. Na, pirmiausia, aišku, daugiau reikėtų pasimokyti. Bet eitume.

Ačiū visiems. Nebijokite didelių iššūkių. Tėvynės labui. x

1.

INDIVIDUALIZMAS VERSUS BENDRUOMENIŠKUMAS: KO GALIME PASIMOKYTI?

7

Tekstas ir nuotraukos – Valdas Kilpys

Tai yra amžina tema, kurios sprendimas iš esmės priklauso nuo kiekvieno asmens vertybių. Tačiau įtamos tarp dabarties individualizmo sureikšminant savąjį ego ir bendruomeniško bendrabūvio, be kurio neįmanoma stipri, gyvybinga valstybė, neabejotinai egzistuoja. Kaip rasti „vidurio kelią“? Ar toks apskritai įmanomas?

Leidžiamas nuo 1920 m.

INDIVIDUALISTŲ ALFA IR OMEGA, ARBA VISUOMET AŠ ESU SVARBESNIS NEGU KITI

Kai susitinki vidutinybę, iš karto j akis krinta egocentriškumas. Jis reiškiasi visose gyvenimo srityse: ne jis – statistinis vidutiniokas – reikalingas pasauliui, o pasaulis – jam. Svarbiausia, centrinė vieta visuomet skiriama individui, atmetant visa, kas yra bendra, universalu, idealu. Su tokiais žmonėmis ypač sunku kalbėti apie idealizmą, savanorystę, pareigą, net šeimą, mat ji taip pat reikalauja gebėjimo aukotis dėl kitų, nors ir artimiausių žmonių. Vidutinybei to per daug, nes naikina jo „nuomonę“ ir norą būti „laisvam“. Individas šio tipo piliečiams yra pirmesnis už visumą, asmuo – už visuomenę. Tikrai pažinti, jie sako, galima tikrai konkretų individą, nes tik jisai yra realus.

Visa kita – blėniai ir išsigalvojimai. Jų manymu:

- a)** visuomenė yra tik pavienių asmenų suma;
- b)** ji neturi esmės ar savitos egzistencijos. Ją turi tik asmuo, tik jis yra realus;
- c)** individas savo esme ir kilme nėra socialus padaras. Manasis aš yra pirmiau už visuomenę ir, jei atvirai, iš esmės ant visuomenės nusispjauti;
- d)** visuomenė buvo sugalvota tam, kad joje atskiri asmenys, iškilus reikalui, galėtų susitarti, susitaikyti, t. y. valstybė ir priklausymas jai yra tik susitarimo reikalas;
- e)** laisvė suprantama kaip „laisvė nuo kažko“, t. y. sureikšminamas nevaržomumas, savarankiškumas be ribų, savivalė, žodžiu, negatyvūs dalykai. Laisvė, kaip įsipareigojimas, tiesiog užmirštama. Jos nėra. Objektivi, atsakomybės reikalaujanti tikrovė individualistui neegzistuoja. Esu tik aš.

Laikantis šio požiūrio visuomenė, valstybė ar bendruomenė yra tik pavienių individų-asmenų suma, kuri ilgainiui tampa it gladiatorių arena, kuri palankesnė stipresniems. Silpnesnieji arba nepastebimi, arba paprasčiausiai traktuojami kaip „nesėkmingi“. Valstybės mastu jiems padėti tarsi ir reikia, bet... geriau jų nebūtų.

BENDRYSTĖ, BENDRUOMENĖ, BENDRUMAS IR... BRITŲ SENJORAI

LŠS vadas plk. lt. n. Gintaras Koryzna, komentuodamas naujos ginkluotės [kulkosvaidžių] atsiradimą šaulių ginklinėse, pabrėžė karinį požiūrio tašką, kuris visai taikytinas ir plačiau. Net kalbant apie bendruomeniškumą. Kovoje, kaip ir gyvenime, prasmę ir stiprybę pirmiausia suteikia ne pavienių asmenų individualūs

veiksmai, o galėjimas / gebėjimas veikti išvien. Posakis, kad vienas mūšyje nesi karys, turi labai daug prasmės.

Kitaip tariant, tik Rembo filmuose gali įveikti visus blogiukus pats. Tikroje kovoje reikia mokytis veikti drauge. Ir kuo geriau jausi draugo petį, bendrą visos komandos atliekamą veiksmą, tuo stipresnis taps kiekvienas. Tuomet visas pasikeičia kardinaliai: individualaus kovotojo vertė yra lygi jo norui ir gebėjimui veikti kartu su kitais. Šia prasme visa šauliška bendruomenė yra pagrįsta būtent bendru veikimu. Kiekvienas, pavadinkime, keistas išsišokimas viešojoje erdvėje, pratybose arba kitose sferose silpnina mūsų organizaciją, kuri, norisi tikėti, nėra nuo kėdės ar sofos nepasikeliančių „virtualiųjų patriotų“ visuma.

Štai viename populiariame seriale herojus švelniai pašiepia savo senele, kuri renkasi drauge su kitomis senjorėmis, kad nuspręstų, kaip investuoti 50 svarų, kad visai miestelio bendruomenei būtų geriau. Serialo veikėjas net siūlo senelei pridėti dar antra tiek, kad toji atliktų namų ruošos darbus, kurie lieka neatlikti dėl visuomeninės veiklos. Tačiau sulaukia brandžios moters pasipriešinimo.

„Mums nėra svarbi pinigų suma, nes susirinkimuose kalbamės ir surandame tokį pinigų pritaikymą, kad esame ir pačios patenkintos, ir bendruomenė kažką konkretaus laimi, ir pasaulis tampa geresnis“, – atsako senjorė.

Su išgyventais metais protingas suvokia, kad vienas ne kažin ką pasieksi.

INDIVIDUALIZMAS KITAIP, ARBA MAŽŲJŲ JAPONIUKŲ UGDYMO YPATYBĖS

Jei jau paminėti britų senjorai, pereikime prie japonų vaikų. Tradicinės vaikų ugdymo metodikos Japonijoje paremtos trimis etapais. Būtent tai leidžia ugdyti piliečius, kurie aiškiai suvokia individualumo ir bendruomeniškumo santykio svarbą. Juk, kol užaugs iki pilnametystės, išbandai viską.

Pirmą gyvenimo tarpsnį galima pavadinti „viskas leidžiama“. Jis trunka iki penkerių metų. Iki šio amžiaus japonai su vaiku elgiasi taip, it jis būtų dievukas. Jam leidžiama praktiškai viskas. Ir tai reikia daryti su šypsena, palaikant, skatinant, mylint. Net tuomet, kai vaikas daro ne visai skatintinus dalykus – ožiuojasi, ką nors sulaužo, nesitvarko ir pan. Tiesiog šis etapas yra skirtas mylimo vaiko sąmonei suformuoti. Tu esi reikalingas, mylimas, tavimi žavimasi.

Antrasis etapas trunka nuo 5 iki 15 metų. Jį sąlyginai galima pavadinti „vergo“ arba „tarno“ laikotarpiu. Vaikas patenka į griežtą

Tikroje kovoje reikia mokytis veikti drauge. Ir kuo geriau jausi draugo petį, bendrą visos komandos atliekamą veiksmą, tuo stipresnis taps kiekvienas.

taisyklių ir apribojimų sistemą, kurioje vietos didelėms improvizacijoms nelabai lieka. Privalai mokytis, tobulėti, patarnauti vyresniems. Tiesiog esi didelės sistemos dalis ir privalai išmokti neišsišokti.

Paskutinis, trečiasis etapas vadintinas „kaip su lygiu“. 15 metų sulaukęs paauglys laikomas suaugusiu žmogumi. Čia ir slypi japonų auklėjimo paradoksas: iš kūdikio, kuriam vaikystėje leidžiama viskas, išauga disciplinuotas ir įstatymams paklūstantis pilietis. Ir jis aiškiai suvokia, kad gyvenime yra sričių, kur tavo individualizmas trukdys. Tu nesi „pasaulio bamba“.

Savaime suprantama, kad ši auklėjimo tradicija netaikytina tiesiogiai visur ir visada, tačiau jos pateikimas turi prasmę, nes dažnai mūsų europietiškoje tradicijoje individualizmas yra perdėtai sureikšminamas. Tuomet pradeda rasti žmonės, kuriems pareiga apskritai nepažini (kodėl aš turiu tarnauti kariuomenėje? Valstybė man yra niekas, nes tik trukdo gyventi, kaip noriu, ir t. t.).

Beje, ir patys japonai puikiai suvokia negatyvias savo pedagogikos sistemos ypatybes. Ypač nukenčia itin gabūs vaikai, kurių kūrybinės galios yra stipriai „aplaužomos“. Šis reiškinys japonų mokyklose yra gavęs *idzime* pavadinimą, tačiau jis nėra iš tolo neprimena mūsų šios „patyčių“ problematikos, kuri verta atskiros straipsnio.

VIETOJE PABAIGOS

Nuo kiekvieno iš mūsų priklauso, ką laikysime valstybės pagrindu: socializuotą, bendruomenišką asmenį pilietį ar agresyvoką, tik asmeninę naudą žinantį ir jos labai veikiantį individą. Labai lengva nusistovėjusias, socialumu grįstas visuomenės vertybių sistemas apšaukti atgyvenomis, tačiau visuomet lieka klausimas – kur tai nuves? ✕

8

VAIŽGANTO PRAGIEDRULIAI IR SUŠAULINTOS LIETUVOS IDĖJA

Tekstas – Mindaugas Nefas

„Šauliai – greitakojai, kai tenka tėvynę ginti“ – 1920 metais tokiais žodžiais mūsų literatūros klasikas Juozas Tumas-Vaižgantas apibūdino tuomet dar besikuriančios sukarintos organizacijos – Šaulių sąjungos – narius. Taigi pabrėžta Tėvynės gynimo idėja, kuri buvo aktuali ne tik

šauliams, bet iš šių žodžių autoriui. Be daugybės savo literatūrinių, visuomeninių ir politinių nuopelnų, J. Tumas-Vaižgantas savo veiklos biografiją yra papuošęs ir naryste Šaulių sąjungoje. Todėl 2019-aisiais minint 150-ąsias literato gimimo metines verta prisiminti šaulišką jo gyvenimo dalį, kuri įnešė dar vieną spalvą į žavingą aukštaičio gyvenimą.

VAIŽGANTO VAIDMUO MŪSŲ ISTORIJOJE

Juozas Tumas gimė 1869 metų rugsėjo 20 dieną Maleišių kaime (dabar Anykščių r.). Jaunystėje, kaip ir daugelis besikuriančios lietuvių intelektualų kartos atstovų, pasirinko dvasininko kelią. Tačiau ši profesija buvo per siaura ir tikriausiai įgimtas veiklumas bei politiko, literato gyslos neleido atsidėti vien tik ganytojiškai veiklai. Buvo aktyvus tautinio atgimimo veikėjas, įvairių lietuviškų leidinių redaktorius ir iškilo kaip lietuvių literatūros klasikas su tokiais, net šių dienų visuomenei žinomais kūriniais kaip „Nebylys“, „Pragiedruliai“ ar „Dėdės ir dėdienės“. Profesorė Gitana Vanagaitė, vertindama J. Tumo-Vaižganto kūrybą, teigė, kad jis, „rašydamas apie sąmoningas žmogaus pastangas suvaldyti savąją prigimtį – keliant sau reikalavimus, siekiant išlikti padoriam, neišduodant tam tikrų principų, kartu rašė ir apie žmogaus silpnumą, negebėjimą tų sau keliamų uždavinių išpildyti. J. Tumui-Vaižgantui labai rūpėjo šis savęs pergalėjimo mechanizmas“. Taigi požiūris į žmogų, turintį vertybes.

1. Žymūs šauliai ir Lietuvos kariniai bei politiniai veikėjai po apdovanojimo Šaulio žvaigždės ceremonijos 1931 metais. Juozas Tumas sėdi ketvirtas iš dešinės pusės. Lietuvos centrinio valstybės archyvo nuotrauka.

2. Juozo Tumo-Vaižganto portretas. Lietuvos centrinio valstybės archyvo nuotrauka.

Žinoma, reikia pripažinti, kad šiomis dienomis J. Tumas-Vaižgantas yra kiek primirštas, tarsi „pakibęs ore“, nes, nors vis dar vadinamas klasikų, jo kūryba tapo primiršta. Jei palygintume šiandienį J. Tumo-Vaižganto žinomumą su tarpukario Lietuvos laikotarpiu, svarstykles pasvirtų į pastarąjį laikotarpį. Mat anuomet jis buvo ne tik itin populiarus, bet kartais netgi vadintas vienu svarbiausių Lietuvos tautos vyrų. Visgi šiais metais gimimo jubiliejus yra gera proga atnaujinti literatūrinę ir istorinę draugystę su J. Tumu-Vaižgantu.

JUOZAS TUMAS TAMPA ŠAULIU

Grįžkime į Lietuvos šaulių sąjungos kūrimosi laikotarpį, 1919–1920 metus. Tuomet J. Tumas jau buvo itin ryški lietuvių visuomeninio gyvenimo asmenybė. Literatūros klasiko atsiradimas šaulių gretose nebuvo atsitiktinumas, priešingai – jis viliotas gana ilgą laiką. Šią misiją vykdė pats Vladas Putvinskis. J. Tumas taip prisiminė jo verbavimą į šaulius: „Gal ir visai nebūčiau įsirašęs, kad ne ypatingas paspaudinimas paties sąjungos įsteigėjo a. a. VI. Putvinskio. Kur tik sutikdamas, jis vis mane klausė, kada gi įsirašysiu, o aš vis davinėjau neigiamus atsakus; ne, kad būčiau buvęs priešingas tokiai lietuvių sąjungai, bet, kad ji buvo ginkluota, o aš neturėjau teisės ginklą vartoti. Tai man nebuvo aišku, ką gi aš ten veikčiau.“ Tokia mūsų literatūros klasiko pozicija buvo nulemta ne banalaus pasipūtėliškumo ar nepritarimo šaulių veiklai. J. Tumas ne kartą buvo pabrėžęs, kad militarizmas ir ginklai – ne jo orbita, juolab tuomet nei literatūrinės veiklos redaguojant kitus leidinius, nei visuomeninės veiklos jam netrūko. Ir čia V. Putvinskis sugalvojo, kaip Juozas galėtų prisidėti prie šaulių, nepamindamas savo įsitikinimų. Jam pasiūlyta kurti šaulių laikraštį „Trimitą“ ir taip išnaudoti savo literatūrinį talentą stiprinant šalies gynybines jėgas. Tad V. Putvinskio asmenybė [su juo J. Tumas buvo pažįstamas nuo tautinio atgimimo laikų] ir patrauklus pasiūlymas lėmė, kad į šaulių gretas buvo priviliotas aukščiausio kalibro intelektualas.

Į šaulišką tarnybą J. Tumas buvo priimtas 1920 metų rugpjūčio 1 dieną [nors Centro valdybos sprendimas buvo priimtas kiek vėliau], nustačius mokėti jam 2 000 auksinų mėnesinį atlyginimą [palyginimui Vladimirui Putvinskiui tuomet buvo mokama 1 600 auksinų mėnesinis atlygis, kiek vėliau, jau pradėjus jam eiti LŠS viršininko pareigas, atlyginimas pakeltas iki 1 800 auksinų]. Taigi, siekiant turėti aukščiausio lygio darbuotoją, nebijota investuoti. Tiesa, skiriant žymųjį rašytoją į šaulišką tarnybą neapsieita be pykčių. Pirmuoju šaulių oficiozo „Trimitas“ >

1.

„Auklėjant visuomenę humaniškai, dėstis, artimo meilėje, visos žmonijos meilėje, nyks iš širdžių norai ir ketinimai pulti artimas, nužudyti jis, ar daiktai iš jo per nevalią atimti. Visuomeninant gi žmones, dėstis, mokinant, tvarkiai gyventi, jausti visuomenines savo pareigas ir joms gera valia pritarti“.

vyriausiuoju redaktoriumi buvo paskirtas Matas Šalčius. 1920 metų gegužės–birželio mėnesiais pasirodė pirmasis numeris. Tačiau V. Putvinskis ir artimiausia jo aplinka buvo nepatenkinta laikraščio kokybe ir turiniu, tad siekė pokyčių. Tai lėmė, kad „Trimito“ 1 ir 2 numeriai buvo išleisti net su dviejų mėnesių tarpu. Tad naujo leidinio likimas net buvo pakibęs ant plauko. M. Šalčius dėl to tikriausiai neturėjo būti labai patenkintas, bet konfliktą tikriausiai neutralizavo, kad naujasis redaktorius buvo itin reikšminga figūra, kuri darė įspūdį. Tad Centro valdybos posėdyje tvirtinant naująjį redaktorių ir diskutuojant dėl laikraščio leidybos perspektyvų pasipiktinimo nebūta nei iš M. Šalčiaus, nei iš kitų šios institucijos narių. Nors prikaltinti J. Tumą prisijungti prie šaulių veiklos nebuvo taip paprasta, kai jau buvo žengtas žingsnis, J. Tumas-Vaižgantas netruko tapti ryškia organizacijos dalimi.

VAIŽGANTAS KURIA „TRIMITĄ“ IR LŠS

J. Tumui „Trimitas“ nebebuvo svetimas, nes ir pačiame pirmajame numeryje buvo publikuotas jo straipsnis „Pulti ar gintis“. Jame išdėstytos mintys buvo keliančios nemažai diskusijų, tad redakcija prevenciškai netgi pateikė prierašą, informuojantį, kad ji sutinka ne su visais autoriaus teiginiais. Ką tokio parašė J. Tumas? Straipsnyje yra

akivaizdus J. Tumo-Vaižganto siekis išryškinti du skirtingus LŠS raidos kelius: stipriai sukarintos organizacijos ir pilietinės gynybos / pilietinio aktyvumo. Pirmąjį jis aršiai kritikavo, o antrąjį laikė tuo, kuriuo turėtų sekti šauliai. Ypač jis pabrėžė, kad reikia siekti gynybos, o ne agresijos, puolimo ir pan. „Auklėjant visuomenę humaniškai, dėstis, artimo meilėje, visos žmonijos meilėje, nyks iš širdžių norai ir ketinimai pulti artimas, nužudyti jis, ar daiktai iš jo per nevalią atimti. Visuomeninant gi žmones, dėstis, mokinant, tvarkiai gyventi, jausti visuomenines savo pareigas ir joms gera valia pritarti“, – teigia autorius. Atsižvelgiant į tai, kad tuo metu LŠS gyveno itin karingomis nuotaikomis, nes vyko kovos su bermontininkais ir lenkais, ši mintis galėjo būtų sutikta kaip kontroversiška. Vis tik, vertinant visą straipsnio vaizdą matyti, kad autorius kuria ateities LŠS viziją, t. y. organizacijos, kuri veiktų ne veik tik karo, bet ir taikos meto sąlygomis. Be to, šiame straipsnyje J. Tumas-Vaižgantas pirmasis iškelia idėją, kad Lietuvą reikia „sušaulinti“, bei paskelbia šūkį „būkime visi šauliai!“. Taigi J. Tumą pagrįstai galime laikyti ambicingos šauliškiosios idėjos palaikytoja ir kūrėja, be to, vieną iš naujai kuriamos organizacijos kūrėjų bei ideologų, pabrėžusių civilinės gynybos ir piliečių galios vaidmenį.

Leidžiamas nuo 1920 m.

2.

J. Tumas aktyviai ėmėsi „Trimito“ redaktoriaus pareigų: aktyviai ieškojo leidinio bendradarbių, siekė plėsti skaitytojų ratą, bet ir pats aktyviai rašė straipsnius. Nors jo darbo „Trimite“ laikotarpis buvo itin trumpas, tik iki 1920 metų lapkričio 1 dienos, jam vadovaujant buvo išleista 12 numerių (nuo 2 iki 13). Be to, buvo padėtas pamatas ateičiai, t. y. nustatyta pastovesnė laikraščio struktūra, tematika: 32 puslapiai, kas savaitę skaitytojus informuojantys apie Lietuvos ir užsienio naujienas, šauliškas aktualijų ir publikuojantis įvairius grožinės literatūros kūrinius. Savo rašytuose straipsniuose J. Tumas-Vaižgantas siekė pakelti šaulių ūpą aktyviai darbuotis, kurti bei stiprinti šaulių būrius, nepaisant sunkumų, iš esmės skleidė pozityvumą. Kita itin svarbi, jo publikacijose atsispindinti mintis – LŠS reikia surasti savo išskirtinumą, nedubliuoti kariuomenės veiklos. Ir čia jo brėžiama vizija sutapo su kitų LŠS ideologų matymu, ypač V. Putvinskio.

J. TUMO AUTORITETAS

Nepaisydamas pasitraukimo iš „Trimito“ redaktoriaus pareigų, J. Tumas toliau liko šauliu. Iki savo mirties 1933 metais kanauninkas net 4 kartus (1920–1922 m.; 1923–1925; 1925–1926 ir 1928 iki 1933 m.) buvo renkamas į Vyriausiąją LŠS teismą [dabartinio Garbės teismo

analogas], taigi daugeliui to meto aktyvių šaulių jis tapo neatsiejama šios šauliškos institucijos veiklos dalimi, be to, šis faktas liudija apie šaulių pasitikėjimą J. Tumu ir jo kaip moralinio autoriteto įvaizdžiu. Iš esmės į šią instituciją buvo renkami tik itin iškilūs šauliai, tad kartu garbės bylas nagrinėdavo A. Smetona, K. Grinius, gen. lttn. J. Bulota. J. Tumas neužmiršdavo dalyvauti ir eiliniuose šauliškuose renginiuose bei didesnėse iškilmėse. Jis buvo itin pamėgtas Kauno šaulių būrių ir kviečiamas aukoti mišias svarbių sukačių arba vėliavų šventinimo progomis. Už savo šaulišką tarnybą 1931 metais šaulys J. Tumas buvo apdovanotas Šaulio žvaigžde, aukščiausiu tarpukario šaulišku apdovanojimu.

Mirė J. Tumas 1933 metų balandžio 29 dien, buvo palaidotas Kauno Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų [Vytauto Didžiojo] bažnyčioje, kurioje ir atliko savo kaip dvasininko pareigas. Tiesa, su mirtimi jo istorija nesibaigė ne tik dėl išlikusių ir vis dar skaitomų grožinės literatūros kūrinių ar publicistinių raštų. Šiandien egzistuoja iškelta abejonė dėl tikslios kanauninko palaidojimo vietos, nors ir yra išlikusi tai žyminti paminklinė lenta. Tokiai versijai pagreitį suteikė faktas, kad bažnyčia Nemuno potvynių metu buvo apsemta, tad palaikai ne kartą buvo pernešami saugant nuo vandens ir tikriausiai buvo

pakeista jų vieta. Nors egzistuoja ir versija, kad jo palaikus išsinešė Nemuno potvynis. Tad istorijos ieškotojams galima imtis ir tokios ekspedicijos, išsiaiškinant, ar tai yra tiesa.

Šiomet minint šaulio J. Tumo gimimo jubiliejų Kaune buvo atidengtas paminklas. J. Tumas pavaizduotas prisėdęs ant suolo, o šalia jojų tupi jo ištikimas draugas taksas Kaukas. Ant suolo esanti tuščia vieta kviečia ateiti prisėsti prisiminti vieną iš LŠS kūrėjų. Ir galbūt paskaityti, ką jis rašė apie Šaulių sąjungą. Arba prisiminti žmogų, neišduodantį savo principų. x

1. Juozas Tumas (antras iš kairės) Lietuvos kariuomenės parade šalia Suomijos kariuomenės delegacijos, Lietuvos centrinio valstybės archyvo nuotrauka.

2. LŠS 10-mečio proga pamaldas P. Vileišio aikštėje laiko kunigas J. Tumas-Vaižgantas, 1929 06 23. Lietuvos centrinis valstybės archyvas.

9

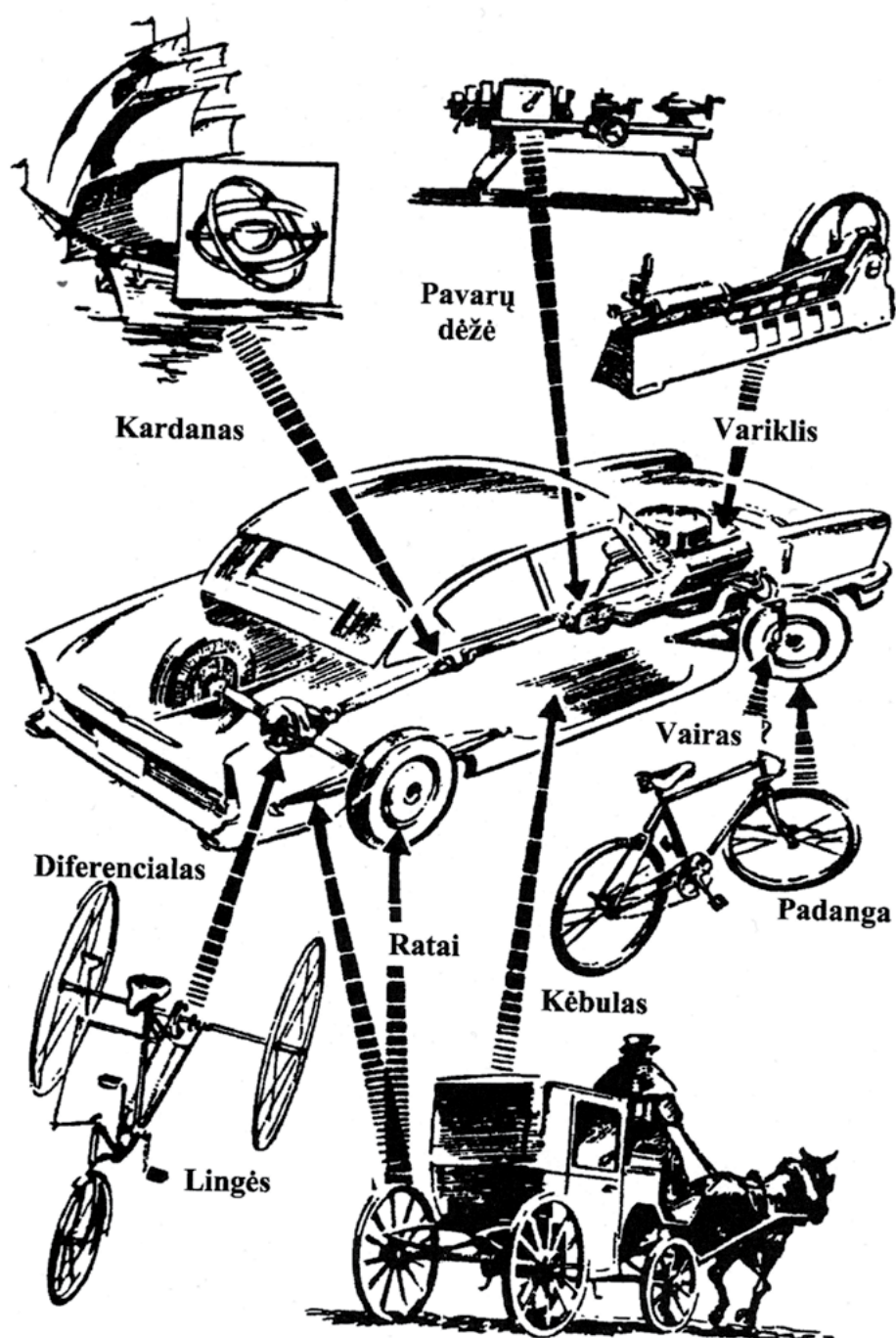
AUTOMOBILIŲ PIRMTAKAI

Tekstas – Jonas Rinkevičius
Korespondencija – jorinsta@gmail.com

„Trimite“ – nauja rubrika. Kol kas ji vadinasi „Iš automobilių istorijos“, bet galite siūlyti, anot autoriaus Jono Rinkevičiaus, ir savą pavadinimo versiją. „Gerbiamas skaitytojau, norisi tikėti, kad nauja žurnalo „Trimitas“ rubrika „Iš automobilių istorijos“, o galbūt „Automobilis: jo praeitis, dabartis ir ateitis“, „Nuo rato iki automobilio“ ir pan. (kokią pasirinkti, galvokime kartu, rašykite man elektroniniu paštu jorinsta@gmail.com) sudomins ne tik šauliukus ir šaulius, bet ir jiems prijauciančius. Juk turbūt nėra žmogaus, kuris kasdienėje savo veikloje nesinaudotų jo paslaugomis. Sunku patikėti, bet dabar Lietuvoje tūkstančiui gyventojų tenka daugiau negu penki šimtai automobilių, arba juos valdo kas antras Lietuvos gyventojas. Nemažai įvairios paskirties automobilių darbuojasi Lietuvos kariuomenėje, taip pat naudojami šaulių sąjungos reikmėms. Daug metų bendraudamas su jaunimu įsitikinau, kad nemaža dalis jaunuolių nori ne tik greičiau sėsti prie automobilio vairo, bet ir geriau apie juos išmanyti, atsekti jų tobulėjimo raidą. Tad iki susitikimo automobilizmo žinių pasaulyje.

Pagarbiai – Jonas Rinkevičius

1. Automobilio detalių schema.
2. Ratas prieš tūkstančius metų ir dabar.

1.

Vežti keleivius karietomis už tam tikrą mokestį pirmasis pasiūlė italas Francisco Taxi.

Šiuolaikinis automobilis yra daugelio šalių keleto kartų išradėjų, įvairių mokslo sričių specialistų kūrybos rezultatas. Artimiausi automobilio pirmtakai yra senovės arklių vežimas, raumenų jėgos varomas vežimėlis ir dviratis.

Velketas, rogių prototipas, tapo vežimu jam užmovus ratus. Tikslų žinių, kada buvo išrastas pirmasis ratas ir kas jo išradėjas, deja, nėra. Seniausias ratas archeologų yra surastas dabartinėje Bulgarijos teritorijoje; jam – 6 tūkstančiai metų. Per amžius keitėsi rato konstrukcija ir jo paskirtis. Tobulėjant technikai ratas transformavosi ir, įgavęs velenų, skriemulių, krumplicių, žvaigždučių pavidalą, dabar įeina į įvairių energinių, technologinių bei kitos paskirties mašinų sudėtį.

Kaipgi ratas tapo nepakeičiama transporto priemonių sudėtine dalimi?

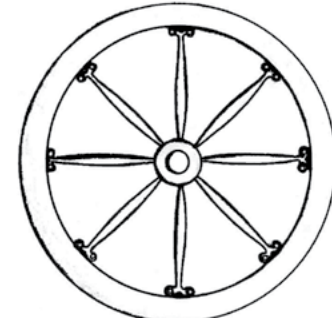
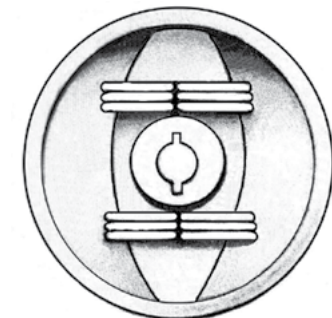
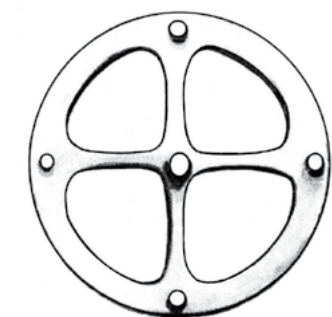
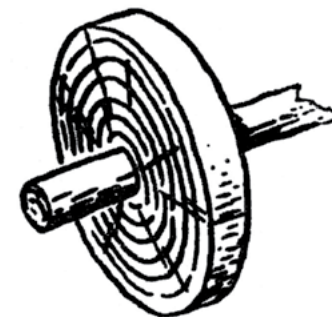
Istoriniuose šaltiniuose teigiama, kad gyvulių (daugiausia arklių) traukiami vienašiai ir dviašiai vežimai senovės Romos imperijoje, Vidurinėje Azijoje, Egipte, Indijoje, Kinijoje pradėti naudoti prieš 5 tūkstančius metų. Pirmiausia jie būdavo skirti kroviniams vežti ir karo reikmėms. Tikslų žinių, kada vežimai pradėti naudoti Lietuvoje, nėra. Archeologinių kasinėjimų metu surastos vežimo liekanos siekia XIV amžių. Yra žinoma, kad Lietuvos karaliaus Mindaugo, kunigaikščių Gedimino, Algirdo, Vytauto Didžiojo valdymo laikais karo žygiuose dalyvavo gurguolės su amunicija ir karo technika.

Nuo XV amžiaus pradžios Europos šalyse pasirodė uždari vežimai – karietos keleiviams vežti. Karietų kėbulą odiniais diržais (lingių prototipas) prikabinavo prie užlenktų važiuoklės rėmo galų. Kelionė karieta būdavo mažiau varginanti. XV–XIX amžiuje, priklausomai nuo paskirties, susiformavo skirtingų konstrukcijų karietos bei ekipažai: tarp miestiniam susisiekimui –

keleivinė karieta, diližanas, omnibusas; kroviniams vežti – vežimas, furgonas, pašto karieta; lengvieji ekipažai – fiakras, sedanas, kabrioletas, fajetonas ir kt.

Vežti keleivius karietomis už tam tikrą mokestį pirmasis pasiūlė italas Francisco Taxi. Vėliau tokia keleivių aptarnavimo forma paplito ne tik Italijoje, bet ir kitose šalyse. XVI amžiaus pabaigoje keleiviams, paštui vežti buvo naudojami dideli aštuonviečiai dengti vežimai – diližanai. Šio tipo transportas plačiai paplito ir Lietuvoje. Vienas iš keleto dabar mums žinomų maršrutų ėjo per Daugpilį, Zarasus, Ukmergę, Kauną. Kelyje kas 25–30 kilometrų būdavo įrengtos arklių keitimo stotys. Tokios pašto stotys yra išlikusios Ukmergėje ir netoli Jonavos (Turžėnuose). 1662 metais prancūzų mokslininko Blaise'o Pascalio iniciatyva Paryžiuje buvo organizuotas reguliarus didelių aštuonviečių karietų eismas. Šios vienaukštės ir dviauksčės karietos pavadintos omnibusais (lot. *omnibus* – visiems). Lietuvoje omnibuso prototipas – tai bėgiais arklių traukiamas tramvajus („konkė“). Su tokia transporto priemone važinėta Kaune 1892–1929 metais. Pirmasis arklių traukiamas tramvajus pagamintas Anglijoje (Londone) 1885 metais.

XIX amžiuje tolimojo susisiekimo ekipažai per parą nuvažiuodavo iki 120 kilometrų. Kelionę lengvino daliniai ekipažų patogumai: minkštos sėdynės, patalynė nakvynei, staliukas, naktinis žibintas, slaptavietė dokumentams bei brangiems daiktams saugoti. Ekipažo kėbulo langai turėdavo orlaides ir užuolaidėles. Turtingųjų žmonių ekipažus dažnai lydėdavo krovininiai furgonai iš trijų skyrių: vietos vežikui, salono keleiviams ir bagažinėms. Furgoną traukdavo 4–6 arkliai. Lengvi ekipažai, atsižvelgiant į jų paskirtį, būdavo labai įvairūs: trumpoms kelionėms miestuose ir užmiestyje, didikų pasivažinėjimams, lenktynėms, medžioklei ir pan. Pagal kėbulo konstrukciją ir tipą

2.

Dviračio idėja buvo žinoma seniai. Babilonijos, Egipto bareljefuose, Pompėjos freskose pavaizduoti dviračių prototipai.

jie būdavo uždari ir atviri. Karietų meistrai sukūrė daugybę įvairių konstrukcijų karietų, kurios įvairiose šalyse buvo vadinamos skirtingai. Nemažai ekipažų turėjo prancūziškus pavadinimus, nes Prancūzijoje dirbo daug nagingų karietų meistrų. Čia palyginti anksti susiformavo senos karietų gamybos tradicijos.

1650 metais prancūzas Nicholas Sauvage’as Paryžiuje, „Hôtel de Saint Fiacre“ viešbutyje, atidarė lengvųjų karietų nuomojimo punktą. Šios nuomos karios pavadinotos fiakrais. Sedano, dengtos karios su keliomis eilėmis išdėstytomis sėdynėmis, pavadinimas kildinamas iš Prancūzijos miesto Sedano [kita versija – iš senovėje naudojamų neštuvų pavadinimo]. Keturių karia su atidengiamu viršumi ir dviem priešpriešais išdėstytomis sėdynių eilėmis pavadinata lando, vienkinkė dviratė karia su atidengiamu viršumi – kabrioletu, karia su uždaru 1–4 vietų kėbulu – kupė. Fajetonas – lengva keturių karia su atlošiamu viršumi pavadinata graikų mitologijos Saulės dievo Helijo sūnaus Fajetono vardu.

Rusijoje, be diliažanų, plačiai paplito karios su uždaru kėbulu – „kibitkos“, atviro tipo ekipažai – „lineikos“ ir dviračiai, dengti ekipažai – „kukuškos“. Anglijoje vyravo kebai (vežikas sėdėdavo gale), o JAV – bagiai (dviviečiai vežimai su dideliais ratais).

Lietuvoje, be kasdieniškų valstiečių vežimų, populiariai vadinamų ratais, ypač plačiai paplito išeiginiai vienkinkiai vežimai – bričkos, brikeliai. Su Lietuvoje seniau naudotu arklių kroviniu ir keleiviniu transportu galima susipažinti 1978 metais prof. Petro Vasinausko [1906–1995] iniciatyva Niūronyse [Anykščių r.] įkurtame Arklio muziejuje.

Nemažai karietų pavadinimų [ypač prancūziškų] prigijo ir pirmiesiems automobiliams. Dalis jų išliko iki mūsų dienų.

Per ilgą laiką vežimų, karietų, kitų kinkomojo transporto priemonių konstrukcija keitėsi, tobulėjo. Ypač daug dėmesio karietų

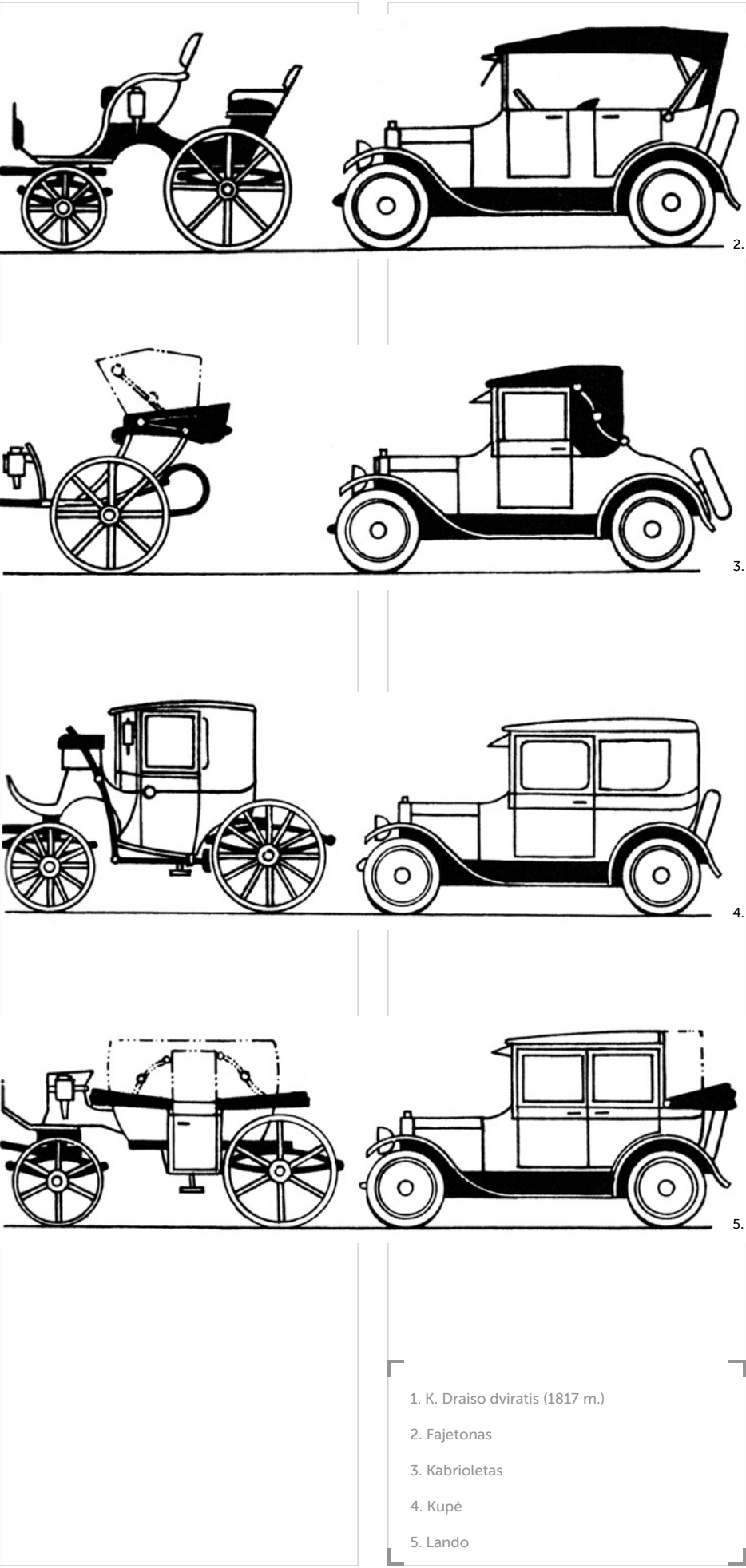
meistrai skyrė važiuoklei ir kėbului. Ratai būdavo gaminami ažuoliniai, kaustyti geležimi. Dažnai karietų išorę puošdavo įmantriais ornamentais, kilmingų didikų herbais, o vidų išklodavo brangiais kilimais. Iki XV amžiaus pradžios keturračio vežimo priekinė ašis su ratais būdavo pasukama vertikalsios ašies [šerdies] atžvilgiu. 1816 metais vokiečių karietų meistras Georgas Lankenspengeris ratams pasukti pasiūlė vairo trapeciją. Nors šis valdymo įrenginys plačiau nepaplito, 1878 metais prancūzo Charles’o Jeantaud [1843–1906] patobulinta vairo trapecija [įtaisas, leidžiantis ratus pasukti ašies atžvilgiu skirtingu kampu] dabar naudojama vidutinės ir didelės galios sunkvežimiuose. XVII amžiaus pabaigoje karietose įrengtos plieninės lingės ir stabdžiai. Ankstyvuojų laikotarpiu stabdžiai buvo kaištiniai. Stabdant kariatą, kaištis būdavo kišamas į ratus. Vėliau [XVIII amžiuje] karietose paplito dviejų tipų stabdžiai: trinkeliniai [rankiniai] ir juostiniai [kojiniai]. Rankinio stabdžio trinkelė svirtimi būdavo prispaudžiama prie ratlankio, o juostiniais stabdžiais ratus stabdydavo per jų stebules.

Pradedant XV amžiumi, kol dar nebuvo išrastas garo variklis, įvairių šalių išradėjai vietoj kinkomojo transporto bandė sukurti ekipažus [vežimus], varomus žmogaus jėgos [spyruokliniu, krumpiaratiniu, sliekiniu mechanizmu, svirčių sistema, suktuvu]. Tokius ekipažus kūrė įvairių profesijų žmonės. 1500 metais genialus italų tapytojas Leonardo da Vinci [1452–1519] pasiūlė dviračio ir keturračio vežimo projektus. Keturratį vežimą su prie rato pritvirtinta rankena turėjo varyti jame sėdintis žmogus. Išradėjas vežimui numatė ir garo variklį.

1526 metais vokiečių tapytojas Albrechtas Düreris [1471–1528] pasiūlė keturratį ekipažą, varomą sliekinio mechanizmo. 1600 metais olandas Simonas Stevinas [1548–1620] sukonstravo būrinį sausumos vežimą, kuris pajūriu su 34 keleiviais per dvi valandas nuvažiavo 68 kilometrų atstumą ir pasiekė negirdėtą tais laikais vidutinį 34 km/h greitį. 1655 metais vokiečių laikrodininkas Stephanas Farleris [1633–1689] sukonstravo triratį vežimėlį, kuris judėdavo sukant prie rato pritvirtintą rankeną. Įdomios konstrukcijos ekipažus pasiūlė rusų išradėjai Leontijus Šamšurenkovas [1687–1758] ir Ivanas Kulibinas [1735–1818].

1752 metais savamokslis išradėjas L. Šamšurenkovas pateikė ekipažo, kuriame siūlė įrengti kelio skaitiklį [spidometro prototipą], projektą. Ypač originalus buvo talentingo išradėjo I. Kulibino 1791 metais sukonstruotas ir išbandytas triratis vežimėlis, kuriame judesys, spaudžiant pedalus, per svirtis, pavarų dėžę būdavo perduodamas galiniams ratams. Vežimėlyje įrengti vairo įrenginys, smagratis, pavarų dėžės prototipai vėliau buvo sėkmingai panaudoti kuriant pirmuosius automobilius. Minėti triračiai ir keturračiai ekipažai buvo netobuli ir plačiau nepaplito. Kur kas sėkmingiau kelią į pripažinimą skynėsi dviračiai ekipažai [dviračiai].

Dviračio idėja buvo žinoma seniai. Babilonijos, Egipto bareljefuose, Pompėjos freskose pavaizduoti dviračių prototipai. Tačiau realiai apie dviratį transportą pradėta kalbėti tik XVIII amžiaus pabaigoje, kai prancūzas Comte de Sivracas, ant medinių tašelių [ašių] užmovęs ratus, išrado vadinamąjį „ratinį arklį“.

Kol nebuvo mechaninio variklio, dviratis transportas, palyginti su triračiu arba keturračiu, turėjo esminį pranašumą – mažą masę, jį buvo patogiu ir lengva valdyti. Kad tai atleistų transporto priemonė, 1801 metais akivaizdžiai pademonstravo rusų išradėjas baudžiauninkas Jefimas Artamonovas [1776–1841], su savo dviračiu nuvažiavęs iš Nižnij Tagilo [Altajaus kraštas] į Maskvą. Jo dviratis, skirtingai nei vokiečių išradėjo Karlo Draisio [1785–1851], turėjo pedalus. Deja, dviračio išradėju buvo pripažintas ne J. Artamonovas, o K. Draisas, nes 1816 metais jis pirmasis užpatentavo savo dviratį.

Įvairių šalių išradėjai šią transporto priemonę nuolat tobulino. 1817 metais K. Draisas savo dviračiui įrengė sėdynę ir vairą. 1855 metais vokiečių Philippas Fischeris tarp priekinio ir galinio ratų įrengė pedalus, o judesiu galiniam ratui perduoti – žvaigždutes bei varomąją grandinę, kaip ir šiuolaikiniuose dviračiuose. 1885 metais škotų veterinarijos gydytojas Johnas Boydas Dunlopas [1840–1921] pritaikė dviračiui pripučiamas žarneles [kameras] ir šį išradimą užpatentavo.

Iš technikos istorijos žinoma, kad pripučiamas padangas dar 1845 metais išrado anglas Robertas Williams Thomsonas [1822–1873], tačiau tuo laiku šis išradimas neturėjo praktinio pritaikymo ir buvo užmirštas.

Tobulinant dviračio konstrukciją, jo mediniai ratai pakeisti metaliniais su stipiniais, rėmą pradėta gaminti iš vamzdžio, įrengta laisvos eigos mova. Praktiškai naudoti tinkami pirmieji dviračiai pasirodė 1818 metais Paryžiuje. Čia 1887-aisiais prancūzas Pierre’as Michaux suorganizavo masinę dviračių gamybą. Nuo 1885 metų dviračius taip pat gamino garsioji anglų automobilių firma „Rover“. Greitai šis patogus ir pigus transportas paplito visame pasaulyje. Maždaug tuo pačiu laiku pasirodė ir lengvi triračiai ekipažai [tricklai] su vairuojamuoju priekiniu ratu. 1877 metais anglas Jamesas Starley šiam ekipažui įrengė savos konstrukcijos diferencialą, kad varantieji ratai posūkio metu galėtų sukis skirtingu greičiu.

Taigi XIX amžiaus antroje pusėje būsima sausumos savaeigė transporto priemonė iš vežimo, karios, dviračio bei triračio ekipažo jau galėjo perimti kėbulą, važiuoklę [ratus, linges, padangas], valdymo įrenginius [vairą, stabdžius], pavaros mechanizmą [grandinę pavarą, diferencialą]. Tačiau automobilio pirmtakai dar neturėjo svarbiausio agregato – mechaninio šiluminio variklio, kuris turėjo pakeisti gyvąją traukos jėgą. x

SVEČIAI IŠ KOSMOSO:

NUOSTABIOS, PASLAPTINGOS, KARTAIS BAUGINANČIOS „KRINTANČIŲ ŽVAIGŽDŽIŲ“ ISTORIJS

Tekstas – Martynas Juocevičius,
Lietuvos etnokosmologijos muziejus

Tikriausiai kone kiekvienam giedrą naktį, ypač vasaros pabaigoje ar rudenį, yra tekę stebėti dangaus skliautą skrodžiančias meteorų strėles, dar vadinamas „krintančiomis žvaigždėmis“. Šį įspūdingą, gražų, romantišką ir, deja, trumpalaikį reiškinį sukuria dėl trinties į orą įkaitę maži kosminiai kūnai, kurie dažniausiai akimirksniu visiškai sudega ir mūsų planetos paviršiaus nepasiekia. Tačiau, jei svečias iš kosminės erdvės gana didelės masės – keliasdešimties kilogramų ar sunkesnis, jau nekalbant apie kelis šimtus ar tūkstančius tonų, – jis nukrinta, palikdamas vienokius ar kitokius susidūrimo pėdsakus.

1. Žemaitkiemio meteorito, kritusio 1933 metų vasario 2 dieną, didžiausias fragmentas sveria kiek daugiau nei 7 kg. Oficialių šaltinių duomenimis, bendra rastosios medžiagos masė – apie 42 kg, tačiau šis skaičius gali būti netikslus.

1.

Pasak rašytinių šaltinių, kol kas didžiausia Leonidų liūtis nuo tada, kai imta fiksuoti statistika, vyko 1833 metais virš Šiaurės Amerikos, kai per minutę dangaus skliautą perskrodavo daugiau nei tūkstantis (!) meteorų, lydymų įspūdingų bolidų, kurie buvo tokie šviesūs, kad matėsi net jų metami šešėliai. Buvo kilusi panika, kai kuriems žmonėms pasirodė, kad prasideda pasaulio pabaiga... Lietuvoje pastarąjį kartą bolidais gausus Leonidų lietus „kapsėjo“ 1998-aisiais.

Tamsiame dangaus skliauto aksome staiga sužimbančios ir tuoju pat užgęstančios švieselės su tikrąja žvaigždžių mirtimi, žinoma, nieko bendra neturi. Meteorai (gr. k. *meteoron* – atmosferos reiškinys) – aguonos grūdelio dydžio ar kiek didesnės dalelės, kurios, didžiuliu greičiu (net iki 70 km/s) įlėkusios į Žemės atmosferą, ima lydytis, virsta mažučiais liepsnos lašeliais ir pagaliau visiškai sudega kelių dešimčių kilometrų aukštyje – tuomet danguje akimirksniu nusidriekia švytintis pėdsakas. Kai į atmosferą įsirežia kilogramo ar didesnės masės kūnas, pasirodo itin įspūdingas meteoras, vadinamas bolidu (gr. k. *bolis* – svaidomoji ietis): matomas greitai lekiantis, keliomis spalvomis žaizduojantis (tai priklauso nuo cheminės kosminio kūno sudėties) ugnies kamuolys, dažnai lydymas įvairių garsų – šnypštimo, švilpimo, dundėjimo, – o dūmų pėdsakas išsilaiko net keletą minučių.

Nenuostabu, kad „krintančios žvaigždės“ senovėje žmones ir žavėjo, ir baugino. Istoriniai liudijimai apie šį reiškinį siekia beveik 3000 metų ir beveik visada jis „pranašaudavo“ nelaimes – badą, epidemijas, karus... Nuodugnūs meteorų moksliniai tyrinėjimai vykdomi tik pastaruosius 200 metų. Šiandien mes jau žinome tikrąją „žvaigždžių lietaus“ prigimtį, o meteorų pasirodymą ir intensyvumą galime gana tiksliai numatyti. Pastebėta, kad daugelio meteorų trajektorijos, menamai pratęstos atgal, sueina į mažą dangaus plotelį. Tačiau tai tik perspektyvos padarinys, tyrinėtojams nurodantis, kad toli už atmosferos šios dalelės priklauso kažkokiam giminingos kilmės dalelių srautui. Meteorų srautai vadinami pagal žvaigždyno, kuriame susikerta jų regimosios trajektorijos (mokslinis terminas – radiantas), lotyniškąjį pavadinimą, pavyzdžiui, Andromedidai (radiantas Andromedos žvaigždynė), Geminidai (radiantas Dvynių žvaigždynė), Lyridai (radiantas Lyros žvaigždynė) ir pan. Meteorų srautai dangų papuošia kasmet tuo pačiu metu dėl to, kad Žemės orbita

dėsningai kerta meteorinių dalelių debesis, kosminių „šukšlių“ juostas, kurias palieka pro mūsų planetą periodiškai pralekiančios kometos.

Ko gero, pats populiariausias, žinomiausias, mūsų geografinėse platumose laukiamiausias ir stebimiausias yra Perseidų meteorinis srautas (radiantas šiaurės rytuose spindinčiame Persėjo žvaigždynė). Kiekvienais metais antrojoje vasaros pusėje Žemė pralekia pro Svifto-Tatlio [Swift-Tuttle] kometos paliktą dalelių sankaupą, todėl visą rugpjūtį, ypač gausiai mėnesio viduryje, Lietuvos danguje regimas „krintančių žvaigždžių“ reiškinys.

O štai lapkritį mūsų šalies dangų papuošia Leonidai. Šio srauto radiantas yra Liūto žvaigždynė, lapkričio mėnesį tekančiame rytinėje dangaus dalyje jau po pusiaunakčio ir pakankamai aukštai virš horizonto atsидuriančio tik švintant. Kas 33 metus Templo-Tatlio [*Tempel-Tuttle*] kometa priartėja prie Saulės, intensyviai barstydama savąj medžiagą, todėl Leonidų dažnis kas 33 metus smarkiai padidėja. Labiausiai jų pasirodymo reikėtų tikėtis lapkričio 15–20 dienomis, o maksimumo – labai ankstyvą lapkričio 18-osios rytą. Tiesa, šiųmetis Leonidų lietus gausus nebus – numatoma 10–15 žybtelėjimų per valandą (palyginimui, praeitą rugpjūtį maksimumo metu stebėtojai per valandą suskaičiuodavo apie 40 Perseidų).

Smulkios meteorinės dalelės, trumpam sušvisdamos, atmosferoje išgaruoja, tačiau masyvūs meteorai sudegti nespėja, krisdami dažniausiai suyra į atskirus meteoritinius kūnus ir pažyra didelėje teritorijoje. Išlikusią kosminio klajūno masės dalį lemia jo pradinis greitis ir sandara. Meteoritai, kurie buvo pastebėti krinantys ir nukritę tuoju pat surasti, vadinami nukritusiais, o rasti vėliau – rastaisiais. Daugiausia aptinkama akmeninių meteoritų, arba aerolitų (gr. k. *aer* – oras, *lithos* – akmuo) – maždaug 93 procentai. O geležinių meteoritų, arba sideritų (gr.k. *sideros* – geležis), randama apie 5 procentus. Statistiškai vos vienas kitas iš šimto pasitaiko geležies ir akmens arba geležies ir mineralo junginys – siderolitas. Pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, per pastaruosius kelis šimtmečius stebėtas ir rastas ne vienas meteoritas. Kiekvieno svečio iš kosmoso radybų kontekstas ir aplinkybės – unikalios, o radio cheminės savybės, fiziniai parametrai – ypatingi, todėl meteoritai istorijos mokslui ir gamtotyrai yra labai įdomūs bei vertingi.

Antai viduramžių Prancūzijos kronikose pasakojama, kad 1492 metų lapkričio 16 dieną Elzaso gyventojai danguje kelias minutes stebėjo ryškų bolidą, kuris, nuskriejęs apie 150 km, efektingai nukrito netoli Ensisemo miestelio. Šis 127 kg

sveriantis „dangaus akmuo“ tuoju pat patraukė Šventosios Romos imperatoriškųjų rūmų dėmesį – kritimo vietą netrukus aplankęs ir padangių svečių apžiūrėjęs imperatorius Maksimilijonas I (1459–1519), beje, tolimas LDK kunigaikščio Vytauto Didžiojo giminaitis, meteoritą paskelbė pranašišku sėkmės ženklu kovoje su turkų invazija.

Garsus to meto menininkas Albrechtas Düreris (1471–1528), buvęs įvykių Ensiseme liudininku, „dangaus akmens“ istorinę ir simbolinę reikšmę jamžino ne viename paveiksle, o jo amžininkas, garsus poetas Sebastianas Brantas (1458–1521) apie meteorito kritimą parašė poemą. Didžiai pagerbtas ir įvertintas Ensisemo meteoritas ilgus metus buvo kruopščiai saugomas miestelio bažnyčioje (palubėje kybojo prikaustytas grandinėmis, kad neišskristų atgal į dausas), kol galiausiai tapo vietos istorijos muziejaus ekspozicijos pažiba.

XIX amžiaus pabaigoje–XX amžiaus pradžioje daugybė geležinio meteorito gabalų – nuo smulkučių nuotrupų iki 500 kg sveriančių skeveldrų – buvo rasta maždaug 1,2 km skersmens, 170 m gylio Arizonos (JAV), dar vadinamo Barringerio vardu, krateryje ir šalia jo. Bendra siderito, smogusio į dykumą, maždaug prieš 50 000 metų, surinktų liekanų masė siekia 30 tonų. Įdomu tai, kad Amerikos užkariautojai europiečiai apie šį smūginį kraterį kone atsitiktinai XIX amžiaus 8-ąjį dešimtmetį sužinojo iš vietos gyventojų indėnų, kurie baltaveidžiams papasakojo „velnio duobės“ dykumoje legendą. Netrukus čia ėmė plūsti įvairaus plauko nuotykių ieškotojai, smalsautojai ir geologai mėgėjai, kuriems dažnai pavykdavo rasti keistos formos apsilydžiusių geležies gabalų.

1906 metais žemės sklypą su krateriu įsigijo kalnų inžinierius Danielis Berringeris (1860–1929) ir visą likusį gyvenimą paskyrė moksliniams vietovės tyrimams bei meteorito fragmentų paieškai. Šiandien manoma, kad meteoritas, palikęs galingą susidūrimo su planetos paviršiumi Arizonoje pėdsaką, buvo apie 50 m skersmens, į Žemės atmosferą įlėkė apytiksliai 20 km/s greičiu, galėjo sverti apie 70 000 tonų, o smūgio metu į orą pakėlė maždaug 100 milijonų tonų dulkių, ilgam visiškai užtemdžiusių saulę didžiulėje teritorijoje...

1920 m. Grotfonteine, Namibijoje (pietinė Afrikos dalis), Hoba Vesto feros teritorijoje, buvo rastas iki šiol didžiausias planetoje vientisas geležinis meteoritas. Beveik 66 tonas sveriantį, 9 m³ dydžio sideritą visiškai atsitiktinai aptiko žemę dirbantis vietinis ūkininkas. Mat per labai ilgą laiką tarpą – kaip atskleidė vėlesni moksliniai tyrimai – maždaug per 80 000 metų dėl natūralių gamtinių veiksnių kritimo pėdsakų praktiškai nebebuvo likę. >

Po radybų verslininkai bei smalsuoliai dažniausiai nelegaliais būdais bandė pasisavinti visą ar bent dalį vertingojo geležies luito, todėl buvo pagrįstai nuogaustaujama, kad sideritas „tirpsta“. Galiausiai Namibijos vyriausybė, siekdama meteoritą apsaugoti nuo vandalizmo ir gavusi fermos savininkų sutikimą, 1955-aisiais paskelbė jį nacionaliniu paminklu. Iki šių dienų Hoba Vesto sideritas guli radavietėje, nes niekada taip ir nebuvo iškeltas iš tos vietos, kur atsidadė susitikęs su mūsų planeta, ir turistams leidžiama jį aplankyti.

Daug dėmesio XX amžiaus viduryje sulaukė Sichote Alinio meteoritas. 1947 metų vasario 12 dieną Tolimuosiuose Rytuose ties Sichote Alinio kalnais (Chabarovsko kraštas, Rusija) iš dangaus ėmė kristi aukštai atmosferoje suirusio geležinio meteorito gabalų lietus, „subombardavęs“ beveik 35 km² ploto taigą. Pirmoji mokslininkų ir kariškių ekspedicija į įvykio vietą išskubėjo dar tų pačių metų pavasarį. Po to tyrinėtojai vietovėje, neoficialiai vadintoje Kraterių laukais, – mat buvo aptikta daugiau nei 100 smūginių kraterių nuo 1 iki 28 metrų skersmens, giliausias jų siekė 6 metrus – lankėsi ne kartą ir kiekvienąsyk rasdavo kosminio svečio liekanų. Iki šių dienų surinkta apie 3 500 skeveldrų – iš viso beveik 37 tonos – nuo visai nedidelių, svėrusių vos kelis gramus, iki kur kas didesnių – nuo kilogramo iki kelių šimtų kilogramų (didžiausio gabalo masė – 1 745 kg). Manoma, kad dėl trinties į tankiuosius atmosferos sluoksnius kritimo metu išgaravo keli šimtai tonų meteoritinės medžiagos, o rastųjų fragmentų tyrimai atskleidžia neįtikėtinai atvykėlio amžių, menantį Saulės sistemos gimimo laikus – 5 milijardų metų praeitį...

Iš pastaruoju metu vykusių kritimų, sulaukusių didelio atgarsio, minėtinas grėsmingas Čeliabinsko padangės svečias. 2013 metų vasario 15 dieną Čeliabinsko (Pietų Uralas, Rusija) ir aplinkinių rajonų gyventojai tapo neįprasto reiškinio liudytojais: kelias minutes jie stebėjo, kaip skliautą dideliu greičiu skrodžia šnypštimo, dundėjimo ir baltų dūmų lydimas nepaprastai ryškiai švytintis kamuolys, kuris netrukus sprogo, sukeldamas stiprias smūgines oro bangas, ir iš dangaus akinančiai žėrėdami ėmė kristi atskiri akmeniniai meteoritiniai kūnai. Nuo susidūrimo padarinių nukentėjo apie 1 200 žmonių, apgadinta daugybė pastatų, žmonės labai išsigando, nes buvo užklupti netikėtai ir iškart nesuprato reiškinio prigimties.

Per aerolito liekanų paieškas, kurios tuojau pat prasidėjo, buvo rasta apie 100 įvairaus dydžio ir masės skeveldrų – nuo kelių gramų iki keliasdešimties kilogramų. Didžiausias, 654 kg. svorio gabalas kiek

vėliau – 2013 metų spalio 16 dieną – buvo iškeltas iš netoliese Čeliabinsko miesto tyvuliuojančio Čebarkulio ežero dugno. Ten buvo aptikta ir daugiau meteorito liekanų.

Mokslininkai apskaičiavo, kad tik įskriejęs į atmosferą Čeliabinsko meteoritas galėjo sverti apie 12 000 tonų, o skersmuo siekė apie 20 metrų. Taip pat manoma, kad į mažesnius fragmentus jis suskilo maždaug 40 km aukštyje. Susidūrimas su vientisu tokios masės kosminiu kūnu tankiai gyvenamoje vietovėje būtų virtęs didžiulio masto katastrofa...

Lietuvoje meteoritai taip pat yra kritę – iš istorinių šaltinių bei oficialių dokumentų žinome mažiausiai apie keturis akmeninius, kurių liekanų buvo rasta, tačiau medžiagos likimas susiklostė skirtingai: Juodžių (Panevėžio rajonas), kritęs 1877 metų birželio 17 dieną, Akmenės, oficialiuose dokumentuose datuojamas 1908 metų gegužės 25 dieną, Andrioniškio (Anykščių rajonas), atskriejęs 1929 metų vasario 9 dieną, ir Žemaitkiemio (Ukmergės rajonas), planetos paviršių pasiekęs 1933-ųjų vasario 2 dieną.

Pažymėtina, kad Juodžių meteorito išliko tik kelios nedidelės skeveldros, iš kurių didžiausia tesveria 48 g. Jos saugomos ne Lietuvoje, o užsienio muziejuose ir mokslo įstaigose – Čikagoje, Londone, Paryžiuje, Vienoje... Pradinė šio aerolito masė nėra žinoma.

Deja, nėra žinomas Akmenės apylinkėse kritusio meteorito likimas. Šaltiniai byloja, kad kritimo vietoje buvo aptiktas maždaug 1 kg masės apdegęs akmuo, apie kurio žemiškuosius kelius istorija nutyli. Spėjama, kad fragmentai galėjo nukeliauti į Rygą ar Jelgavą, tačiau dokumentinio tokio scenarijaus patvirtinimo nėra.

Žymiai daugiau aiškumo esama dėl Anykščių rajone ties Andrioniškio miesteliu kritusio meteorito. Pasak liudininkų, 1929-ųjų vasario 9 dienos naktį dangų nušvietė galingas bolidas, kuris, nuožulnia trajektorija artėdamas prie žemės, ėmė gausiai kibirkščiuoti, į visas puses svaitydamas ugnines strėles – prapliupo meteorų lietus. Iš viso buvo rasta 11 akmeninio Andrioniškio meteorito 4 kg bendros masės gabalų. Didesnė jų dalis aptikta atsitiktinai – pavyzdžiui, vasarą netoli įvykio epicentro kelis fragmentus žolėje rado pievas šienavęs vietos ūkininkas... Per specialią ekspediciją 1969 metais pakartotinai apžiūrėjus spėjamas kritimo vietas, vienoje jų rasta kilograminė aerolito skeveldra. Šiuo metu meteorito gabalai saugomi Vilniaus universiteto bei Geologijos instituto muziejuose.

1911 metų birželio 28 dieną netoli Egipto Aleksandrijos iš dangaus maždaug 4,5 km spinduliu nuo įvykio epicentro pažiuro aerolitų lietus. Surinkti akmeninio meteorito fragmentai svėrė nuo 20 g iki 1,8 kg, o tyrimai atskleidė, kad Naghlos vardu pavadinto kosminio kūno pradinė masė siekė apie 10 kg ir kad maždaug prieš milijardą metų buvo išmuštas iš Marso paviršiaus. Naghlos aerolitas yra pirmasis meteoritas iš Raudonosios planetos, kuriame aptikti vandens Marse požymiai – meteoritinėje medžiagoje rasta karbonatų ir mineralų, kurie susidaro tik cheminėse reakcijose su skystu vandeniu.

1. 1,2 km skersmens ir 170 m gylio Berringerio krateris Arizonoje, JAV, susiformavo po masyvaus geležinio meteorito smūgio maždaug prieš 50 tūkstančių metų.

Andrioniškio meteoritinė medžiaga – ypač retos eukritų klasės – unikali, todėl labai vertinga. Ją Lietuvos ir užsienio mokslininkai tyrė dar sovietmečiu, o pakartotinės ekspertizės moderniose laboratorijose jau šiais laikais pirminės prielaidas patvirtino – greičiausiai, Andrioniškio meteoritas yra 4,5 milijardo metų senumo Vestos asteroido nuolauža, galinti suteikti daug įdomios, naudingos informacijos apie ankstyvąją Saulės sistemos planetų formavimosi stadiją.

Tačiau gausiausios Lietuvoje meteoritinių kūnų radybos įvyko praeito amžiaus 4-ojo dešimtmečio pradžioje netoli Žemaitkiemio miestelio, Ukmergės rajone. Mykolas Kaveckis [1889–1969], gamtos mokslų daktaras, fizikas, geologas, Kauno Vytauto Didžiojo profesorius, tuoj po meteorito kritimo organizavęs paieškų ekspediciją ir rastosios medžiagos tyrimus, tais pačiais metais dviem kalbomis – lietuvių ir vokiečių – išleistoje brošiūroje „Žemaitkiemio meteoritas. Der Meteorit von Žemaitkiemis“ rašo: 1933 metų vasario 2 dieną Lietuva sulaukė gana reto iš pasaulinės erdvės svečio – gana didelio meteorito. Pirmą žinią apie šio meteorito kritimą gavau vasario 6 dienos vakare“, – pažymi mokslininkas.

Į kritimo vietą prof. M. Kaveckis su keliais pagalbininkais iš Kauno atvyko vasario 8 dieną. Vietos policijos viršininkas mokslininkams parodė žmonių jau surastus keturis meteorito fragmentus, iš kurių didžiausias svėrė daugiau nei 7 kilogramus. Apklausus liudininkus, paaiškėjo bendras įvykio vaizdas. Vasario 2-osios vakarą, apie 20.30 val., meteoritas krito tarp dviejų netoli Žemaitkiemio esančių kaimų – Klepšių ir Rundžių. Kaip skelbiama M. Kaveckio parengtoje ataskaitoje, rytinė horizonto dalis staiga nušvito, gyventojai išgirdo

ūžimą, šnypštimą, perkūniją primenantį dundėjimą, įvairaus garsumo trenksmus bei sprogimus. Nors reiškinys truko vos kelias dešimtis sekundžių, žmonės spėjo aiškiai pamatyti į laukus, ežerą, sodybas iš dangaus smingančias liepsneles, net girdėjo į sušalusią žemę atsitreksiančių akmenų dunksėjimą. Po to viskas nurimo.

Mokslininkai, padedami vietinės mokyklos mokytojų ir mokinių, meteoritinės medžiagos paieškas, trukusias keletą dienų, pradėjo vasario 9-ąją. Iš viso, įskaitant kiek anksčiau rastuosius fragmentus, aplinkinėse suplotu sniegu bei ledu padengtose pievose ir laukuose, Klepšių kaimo sodybų teritorijose ir ežero pakrantėje buvo surinkta 20 įvairaus dydžio bendros 42 194 gramų masės gabalų, išsibarsčiusių beveik apskritos formos plote, kurio ilgesnė ašis driekiasi maždaug 2,5 kilometro, o trumpesnė – apie 2,25 kilometro. Išsamūs M. Kaveckio atlikti tyrimai parodė, kad apytiksliai 83,5 procento Žemaitkiemio meteorito sudaro silikatinės kilmės medžiaga, o 16,5 procento – metalų priemaišos, tad šis kosminis kūnas, galima sakyti, akmeninis.

„Viena meteoritų dalis yra orientuotų (t. y. individualių fragmentų, kurie pasiekė paviršių nesuirę atmosferoje – aut. pastaba), antra, matyt, tik skeveldros kitų,

didesnių gabalų, tačiau sudaryti iš šių gabalų vieno negalima, nes surinktos ne visos nukritusio meteorito dalys, – rašo prof. M. Kaveckis. – Keletas didesnių egzempliorių, pramušusių ežero ledą, žuvo [...]. Nors pavyko surinkti apie 42 kilogramus, bet, mano manymu, visas Žemaitkiemio meteorito svoris turėtų būti 50 kilogramų“, – spėja mokslininkas.

Šiandien Lietuvos ir užsienio meteoritikos specialistai galvoja, kad M. Kaveckio prognozė dėl Žemaitkiemio meteorito masės nėra visai tiksli – naujai atlikti skaičiavimai byloja, kad lemtingąjį 1933 metų vasario 2-osios vakarą nukritęs kosminis kūnas galėjo būti du ar net tris kartus didesnis. O kur liekanos? Greičiausiai, vis dar ten pat – laukuose, pievose, paežerėse ir ežero dugne ties Klepšiais. Gali būti, kad rasti, bet per daugelį metų pamiršti meteorito gabalėliai dulkų vietos gyventojų sandėliukų lentynose ar daiktadėžėse arba kaip nepaprastą istoriją menantys suvenyrai radėjų seniai buvo išdalyti giminėms ar draugams ir iškeliavo nežinomomis kryptimis... Visi mėginimai suieškoti galimai dingusias svečio iš kosmoso dalis – kol kas nesėkmingi: rezultatų nedavė nei pakartotinė liudininkų apklausa, nei kritimo teritorijos žvalgymas, nei Klepšių ežero dugno tyrinėjimai. Bet mokslininkai vilties nepraranda. x

Spalio 18-ąją gastronominiame pasaulyje minėta šokoladinių keksiukų diena. Angliškas keksiuko pavadinimas „cupcake“ (puodelio pyragas) atsirado XVIII–XIX amžių sandūroje – visi ingredientai buvo matuojami puodeliais. Kartais keksai vadinti ir „1234 cakes“, nes jų gamybai naudotas 1 puodelis sviesto, 2 puodeliai cukraus, 3 puodeliai miltų ir 4 kiaušiniai.

Pirmą kartą šis vardas minimas 1796 metais JAV išleistoje kulinarijos knygoje „American Cookery“.

Keksiukų dienos proga siūlau pasigaminti didelį keksą – britišką juodojo šokolado ir tamsaus alaus tortą. Pagardinau jį ir aitriosiomis paprikomis, nes pikantiškumas jame labai dera. Ir dar druska prie jo tinka.

Vienas tortas – vienam skyriui mažiausiai, nors jo užtektų ir visam būriui pavaišinti.

Matavimui geriausia naudoti 200 g stiklinę, puodelį ar matuoklį.

- PYRAGUI**
2 stiklinės stauto, porterio ar kitokio tamsaus alaus
2 stiklinės sviesto
1 ½ stiklinės kakavos miltelių
4 stiklinės miltų
4 stiklinės cukraus
1 šaukštas kepimo miltelių
1 šaukštas druskos
4 kiaušiniai
3/4 stiklinės graikiško jogurto
2 šaukšteliai vanilės ekstrakto
1–2 šaukšteliai druskos dribsniams pabarstyti

GLAJUI
0,5 kg juodojo tarkuoto šokolado (naudojau 80 procentų)
2 stiklinės riebios grietinės
1 šaukštelis vanilės ekstrakto
Aitriosios paprikos miltelių pagal skonį
Kepti naudokite vieną gilesnę arba tris kepimo formas (23 cm diametro). Ištepkite formas riebalais, kad nepridegtų. Įkaitinkite orkaitę iki 180 laipsnių.

JUODOJO ŠOKOLADO IR TAMSAUS ALAUS TORTAS

Tekstas – Vytautas Radzevičius
Nuotrauka – Augustė Marija Gittins

1. Prikaituvyje ant vidutinės temperatūros užkaiskite alų ir sviestą. Kai sviestas ištirps, suplakite su kakavos milteliais iki vientisos masės. Atvėsinkite iki kambario temperatūros. Dideliame dubenyje išmaišykite miltus, cukrų, kepimo miltelius ir druską.
2. Kitame dubenyje suplakite kiaušinius ir jogurtą. Supilkite alaus, sviesto ir kakavos mišinį, įdėkite vanilės ir plakite, kol tolygiai susimaišys. Suberkite miltų mišinį ir tolygiai išmaišykite. Pilkite tešlą į vieną kepimo formą arba padalykite tešlą po lygiai į tris kepimo formas. Kepkite orkaitėje priklausomai nuo storio, kol pyrago vidus įbedus nesivels ant medinio pagaliuko. Leiskite kepiniams atvėsti formose, atidarę, bet neišėmę iš orkaitės, apie 15 minučių, ir tada atsargiai išverskite ant sviestinio popieriaus. Leiskite kepiniams visiškai atvėsti, o tuo metu pasigaminkite glajų.
3. Sudėkite tarkuotą šokoladą į didelį dubenį.
4. Ant vidutinės ugnies sušildykite grietinėlę – kol indo kraštuose pasirodys burbuliukai, ne daugiau. Supilkite grietinėlę ant šokolado ir palikite kelioms minutėms. Įmaišykite vanilę, sumaišykite viską iki tolygios masės. Pavėsinkite, kol masė bus lengvai tepama.
5. Jei kepėte vieną pyragą – atsargiai perpjaukite jį į tris dalis. Jei kepėte tris pyragus – dėkite vieną ant kito, kaip nurodyta toliau.
6. Pertepimui dėkite apatinį kepinį į torto indą. Užtepkite 3–4 šaukštus glajaus. Tada dėkite antrą kepinį ir paskirstykite glajų. Dėkite trečią kepinį ir užtepkite likusį glajų ant viršaus bei šonų. Apibarstykite druskos dribsniais ir atvėsinkite šaldytuve prieš patiekdami, kad glajus sustingtų. x

SVEIKINIMAI

Nuoširdžiausiai sveikiname seses ir brolius šaunius jubiliejų ir sukačių progą! Šviesių dienų, prasmingų drabužių!

Karininko Antano Juozapavičiaus [Alytaus apskr.] šaulių 1-oji rinktinė

Nerijų KARKAUSKĄ – 40 metų

Vytauto Didžiojo šaulių [Kauno apskr.] 2-oji rinktinė

Ramūną DELTUVA – 65 metai
Alvydą MALINAUSKĄ – 60 metų
Aleksandrą STEPANENKO – 50 metų

Suvalkijos šaulių [Marijampolės apskr.] 4-oji rinktinė

Bronislovą Algimantą LELEŠĮ – 80 metų

LDK Kęstučio šaulių [Tauragės apskr.] 7-oji rinktinė

Kęstutį JURGELEVIČIŲ – 55 metai

Karaliaus Mindaugo šaulių 10-oji rinktinė

Kazimierą MATEIKĄ – 65 metai
Martyną PETERAITĮ – 80 metų
Petrą MEDECKĮ – 65 metai
Sakalą NATKEVIČIŲ – 55 metai
Igorį BARTANOVIČIŲ – 45 metai
Audrių DEDELĄ – 45 metai
Donatą BRAZDŽIŲ – 40 metų
Edmondą DAUKŠĄ – 40 metų
Saulių GIRDVAINĮ – 40 metų
Justą JURGĄ – 40 metų
Tadą KASTANAUSKĄ – 40 metų
Donatą MALINAUSKĄ – 40 metų
Mantą PETRAUSKĄ – 40 metų
Martyną SABALIAUSKĄ – 40 metų
Mantvydą TRINKŪNĄ – 40 metų
Tomą VAGNORIŲ – 40 metų

Mindaugą ŽOLYNĄ – 40 metų
Gediminą PLOKŠTĮ – 40 metų
Vilmą ŠLIAŽAITĘ – 40 metų
Donatą ŽIBUTĮ – 40 metų

PROTMŪŠIO ATSAKYMAI

Rugsėjo mėnesio „Trimite“ skelbto protmūšio atsakymai:

1. Anot rašytojo Juozo Tumo-Vaižganto: „Ji ne tiek upė, kiek Lietuvos gamtos dvasia, aiškiai jaučiama; įtakinga žmonių būdams, kaip rusų Volga saviškiams...“ Kokią upę taip apibūdino Juozas Tumas -Vaižgantas?

Ats.: Šventoji

2. Prancūzijos miestas Plombières-les-Bains Napoleono III laikais į mūsų kraštus atnešė mėgstamą palikimą. Kas tai?

Ats.: plombyras

3. Praeito amžiaus pirmoje pusėje čekų verslininkas Františekas Janečekas motociklų firmoje „Wanderer“ nusipirko įrangos ir licenciją. Kaip vadinas jo firma?

Ats.: čekų motociklų gamintoja JAWA [Janečekas ir „Wanderer“ žodžių trumpinys]

4. Kokia gatvė lenkmečiu Vilniuje vadinta Pieninės keliu [Droga Holendernia], o vėliau verčiant pavadinimą į lietuvių kalbą klaidingai pavadinta tautos vardu?

Ats.: Olandų gatvė

5. Lietuvių liaudies mįslė. Važiuoju važiuoju – nėra vėžių, kertu, kertu – nėra skiedrų. Kas tai?

Ats.: plaukimas valtimi

6. Armėnijoje šis sportas arba pomėgis dėstomas mokyklose kaip privaloma disciplina. Koks tai sportas?

Ats.: šachmatai

7. 1942 metais „Walt Disney Animation Studios“ išleido filmą, kuriame pagrindinis herojus išgyvena mamos žūtį nuo medžiotojų, bet sugeba toliau gyventi miške. Winstonas Churchillis šį filmą žiūrėjo kovinei dvasiai pakelti. Koks tai animacinis filmas?

Ats.: „Bembis“

8. JO specialybės žmonės dar dabar renkasi prie JO kapo Niujorke, nors mirė JIS dar 1926 metais ir JO mirties dieną atleka

„lūžusios lazdelės“ ritualą. JIS yra sakęs: „Mano smegenys yra raktas, kuris išlaisvina mintis.“ Kas šis žmogus?

Ats.: magas Harry Houdini (1874–1926)

9. Senuose prancūzų maisto receptuose tam tikruose matavimuose buvo patariama pasikliauti maldininkų giesmėmis. Kas buvo matuojama?

Ats.: virimo laikas pagal giesmių trukmę (pvz., MISERERES giesmės trukmė tinkama 2 mažiems kiaušiniams virti)

10. Specialistai teigia, kad George'o Washingtono bėdą galima įžvelgti net jo portretuose. Kokia tai bėda?

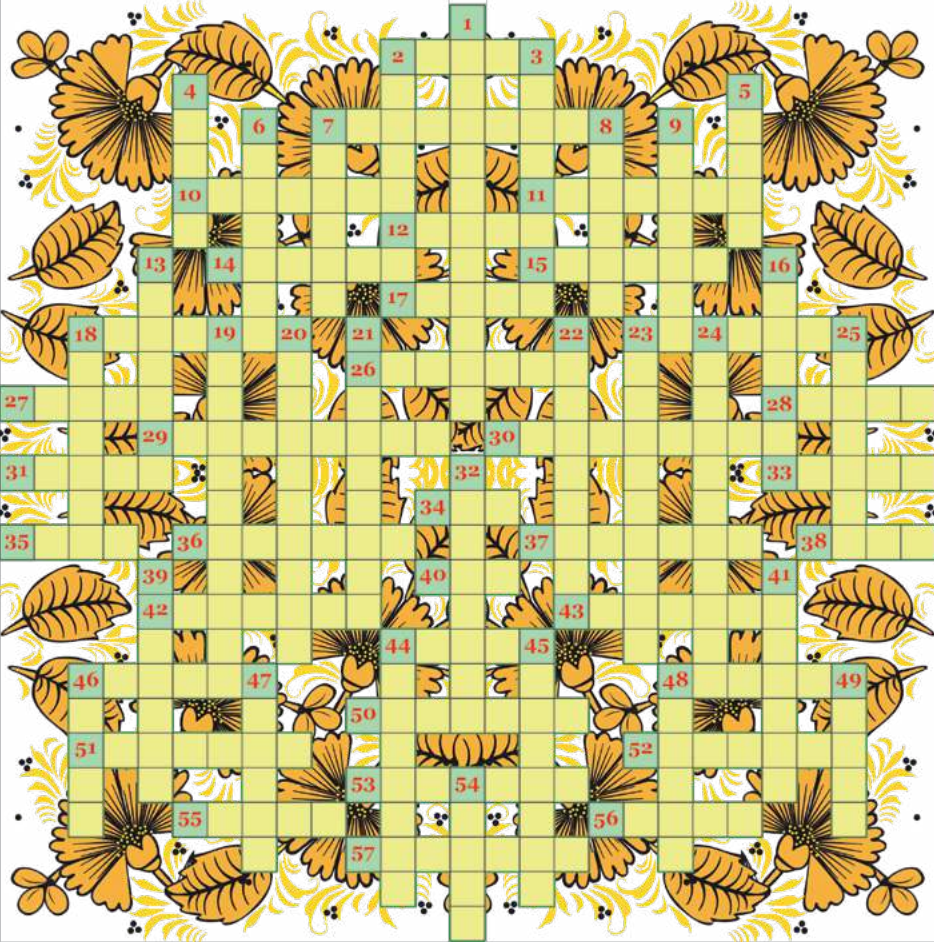
Ats.: George'as Washingtonas neturėjo savų dantų ir tai matosi pagal sąkandį.

Sveikiname teisingus atsakymus atsuntusį Joną Godliauską iš Alytaus. Jam atitenka prizas – dėlionė „Lietuvos kariai“.

13

VERTIKALIAI.
1. Sala, turėjusi tapti „atsargine Lietuva“.
2. Organinės kilmės mineralas, susidaręs sustingus spygliuočių augalų sakams.
3. Miestas, kurortas ir uostas Pietų Turkijoje.
4. Žmogaus sukurtas dirbtinės šviesos šaltinis.
5. Žemės ūkio įrankis ilgu kotu ir ilgais plonais retais virbais.
6. Karpinių šeimos žuvis, dar kitaip vadinama šalviu.
7. Mušamasis muzikos instrumentas – bronzinis arba varinis diskas užlenktais kraštais.
8. Su pakautytais batais išgaunamas perkusijos šokis.
9. Žmogaus ir žinduolių gyvūnų pilvaplėvės darinys, kuriame kaupiasi riebalai.
13. Dviejų upių susijungimo vieta.
16. Didžiausias Pakistano miestas.
18. Geometrinė figūra, sudaryta iš dviejų statmenai susikertančių atkarpų.
19. Nešvarumų šalinimas, išvežimas iš kanalizacijos neturinčių vietų.

KRYŽIAŽODIS „RUDENINIS“.

Atsakykite į kryžiažodžio klausimus ir siųskite atsakymus paštu iki lapkričio 15 dienos į „Trimito“ redakciją adresu:

Žurnalas „Trimitas“
Lietuvos šaulių sąjunga
Laisvės al. 34,
44240 Kaunas

20. Pingvinų žemynas.
21. Aukščiausias mūsų planetos kalnas.
22. Asmuo, kuris studijuoja ir rašo apie praeitį ir yra laikomas jai priklausančiu autoritetu.
23. Vynmedžių plantacija.
24. Asmenys, priimti į trečiosios pakopos universitetines studijas, į kurias, be tam tikrų kursų studijų, įeina moksliniai tyrimai ir disertacijos rengimas.
25. Spinta indams, maistui dėti, bufetas.
32. Sutvirtintas krantas, prieplauka uoste.
39. Istorinis regionas, kuris apima dabartinės Ispaniją ir Portugaliją.
41. Tvarkingai sukrautų vienietinių daiktų [pvz., malkų ar rąstų] krūva.
44. Sparnuotas vabzdys, apie kurio treptelėjimą koja R. Kiplingas yra parašęs pasaką.
45. Porinė ertmė kaukolėje, kurioje yra akis.
46. Laivo virėjas.
47. Apsauga nuo lietaus.
48. Sugebėjimas mokytis ir išmokti, susivokti naujose situacijose, atskleisti reiškinių ryšius.

Nepamirškite nurodyti savo atgalinio adreso ir telefono numerio, nes vienas iš atsakiusiųjų burtų būdu gaus prizą – unikalią 1 000 detalių dėlionę „Lietuvos kariai“. Sėkmės!

49. Seimo senbuvis, socialdemokratas, kiekvienų metų pabaigoje tampantis panašus į Kalėdų Senį.
54. Žemaitijos simbolis.

HORIZONTALIAI.
2. Distiliuotas alkoholinis gėrimas [spiritas] iš vynuogių išspaudų, gaminamas Italijoje.
7. BIX būgnininko Gascevičiaus vardas.
10. Kurortas, kuriame yra vienintelė Lietuvoje Simpsono gatvė.
11. Latvijos upė, kuri atsiranda susiliejus Nemunėlio ir Mūšos upėms.
14. Daiktas, kuris remia ką arba į kurį kas remiasi; ramstis.
15. Kinijos valiuta.
17. Galvos apdangalas [kartais rišamas ir ant kaklo].
18. Kongo Demokratinės Respublikos sostinė.
23. Patiekalas, gaminamas kepant kiaulės žarnas su įdaru.
26. Dienos pabaiga.
27. Geriausia dovana, kuri patiktų ir Lietuvos Respublikos prezidentui.
28. Afrikos valstybė.
29. Žmogaus ir arklio hibridas.
30. Gamina kitaip.
31. Pirmojo šuns kosmonauto vardas.
33. Artimiausia Žemei žvaigždė.
34. Mėgstamiausia kryžiažodžių papūgų rūšis.
35. Vandens kondensatas ant žolės.
36. Vokalinės instrumentinės muzikos žanras; didelės apimties lyrinio, epinio ar draminio pobūdžio pasaulietinės arba bažnytinės muzikos kūrinys (dažniausiai iškilmingo pobūdžio) solistams, chorui ir orkestrui.
37. Žemės plotas.
38. Seniausia grožinės literatūros leidykla, įsteigta Kaune 1945 metais.
40. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pirmosios žmonos vardas.
42. Stambus elninių šeimos žinduolis.
43. Visuomeninė savanoriška vaikų ir jaunimo neformalaus ugdymo organizacija.
44. Santykinai trumpas vokalinės muzikos kūrinys, kurį gali lydėti muzikos instrumentų akompanimentas.
46. Teniso aikštelė.
48. Apsišvarinimo vieta, dažnai neatsiejama nuo visuomeninio bendravimo.
50. Amerikiečių serialas, rodomas kanalu TV1.
51. Aprangos dalis, kuri mėgstama kabinti prie židinio per Kalėdas.
52. Meno kūrinio idėja arba tema.
53. Užderėję javai, daržovės, vaisiai.
55. Lietuvos bliuzo karalienė.
56. Paslėptų daiktų ar pasislėpusio asmens ieškojimas.
57. Skaičius, kiekis.

LIETUVOS KARIAI

ISIGYKITE

WWW.LIETUVOSKARIAI.LT

Atrasti, pažinti, mokytis
UNIKALIOS 1000 DETALIŲ DĖLIONĖS

Lietuvos karių atvaizdai atkurti pasinaudojus tarpdisciplininiais tyrimais, pasitelkus archeologinę, istorinę, sfragistinę bei ikonografinę medžiagą, saugomą Lietuvos ir užsienio archyvuose, muziejuose.

VYTAUTAS LANDSBERGIS

Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas

**„Man Tėvynė yra širdies namai.
Čia aš jaučiuosi namie, tarp savų,
mane skatina Lietuvos meilė ir pareiga.“
Prisijunk ir tu! Tapk šauliu – apgink Tėvynę!**

www.tapksauliu.lt